

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 161-216]

© Monos 2023

Nametnuti Vojni zakon SFRJ i otpor njegovom sprovođenju u Bosni i Hercegovini (1991. godine)

Nihad Halilbegović

U ovome članku opisuju se prilike u Bosni i Hercegovini 1991. godine, nakon donošenja izmijenjenog Zakona o vojnoj obavezi, kojeg je usvojila Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) u nepotpunom sastavu. Zakon je podrazumijevao prenošenje poslova regrutacije i mobilizacije iz republičke nadležnosti neposredno u nadležnost Jugoslovenske narodne armije (JNA). Bila je to teška povreda suvereniteta Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SR BiH), čija je vlada donijela odluku kojom se odlaže primjena nametnutog saveznog zakona na teritoriji ove republike. Pozivajući se na taj nelegitimni savezni zakon, JNA je od sekretarijata za narodnu odbranu zahtijevala da predaju vojnu evidenciju, personalne kartone, kartoteke i drugu dokumentaciju novoformiranim vojno-teritorijalnim organima. S obzirom na spomenutu odluku Vlade SR BiH, znatan broj sekretarijata te zahtjeve nije uvažio, zbog čega su snage JNA počele silom izuzimati dokumentaciju. Tome su se odlučno oduprli sekretari koji su bili članovi Patriotske lige BiH ili su s njome bili povezani. Kao sekretar za narodnu odbranu grada Sarajeva, a ujedno i komandant Prvog štaba Patriotske lige, autor na osnovu obimne prikupljene arhivske i memoarske građe, kao i vlastitih sjećanja opisuje navedeni period i aktivnosti koje su predstavljale prvi organizovani oblik otpora velikosrpskom agresoru – znatno prije početka oružane borbe.

Ključne riječi: Jugoslavija; Bosna i Hercegovina; SFRJ; SR BiH; Jugoslovenska narodna armija; JNA; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi; Vlada SR BiH; Odluka o odlaganju primjene Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani; Sekretarijati za narodnu odbranu; vojna evidencija; vojna dokumentacija; nasilno oduzimanje vojne evidencije; Patriotska liga BiH; sklanjanje i spašavanje vojne evidencije.

UVODNE NAPOMENE

Stjecajem okolnosti i igrom sudbine, našao sam se sa svojim saradnicima (saborcima) – radnim kolegama, članovima Patriotske lige, patriotima iz sekretarijata za narodnu odbranu grada Sarajeva, pripadnicima Ministarstva unutrašnjih poslova i drugima – u vrtlogu historijskih zbivanja, od kraja 1990. pa sve do aprila 1992. godine. Bili smo suočeni sa opasnošću koja se nadvijala nad Bosnom i Hercegovinom i bošnjačkim narodom još prije početka otvorene oružane agresije. U tim teškim i sudbonosnim danima, u vrijeme pripreme agresora, ali i našeg odgovora – formiranjem organizacije odbrambenog karaktera (31. 03. 1991.), koja je početkom maja iste godine dobila konačan naziv Patriotska liga – otpočinjše naše suprotstavljanje sili zla, koju su činili Jugoslovenska narodna armija (JNA), njeni vojno-teritorijalni organi i vojni okruzi, vojna bezbjednost (tzv. KOS), ali i državna bezbjednost Jugoslavije i Srbije, čiji su pripadnici na teritoriji Bosne i Hercegovine pripremali subverzivne aktivnosti, te na kraju Srpska demokratska stranka (SDS), kao ekspozitura beogradskog režima u našoj zemlji.

Bili su to počeci našeg organiziranja i priprema odbrane od agresije, odmah nakon uspostavljanja vlasti poslije prvih demokratskih izbora. Upravo tih dana odvijala se ubrzana aktivnost JNA na oduzimanju naoružanja od Teritorijalne odbrane (TO) koje je Savezni sekretarijat narodne odbrane (SSNO) preko Generalštaba JNA pokrenuo još u maju 1990. godine. Ubrzo je uslijedilo i donošenje zakona koji su, kako je vrijeme pokazalo, bili u funkciji agresije na RBiH.

Prije preuzimanja dužnosti sekretara za narodnu odbranu općine Centar (početak januara 1991.), a potom, ujedno, i sekretara za narodnu odbranu Grada Sarajeva (maj iste godine), vojna bezbjednost (KOS) uz podršku vojne policije iz Četvrtog (Sara-

jevskog) korpusa JNA, upali su u prostorije Sekretarijata za narodnu odbranu Općine Centar Sarajevo i oteli 20 pušaka, koje je po tadašnjim propisima dužio Sekretarijat. Na isti način su silom izuzeli naoružanje i iz drugih sekretarijata za narodnu odbranu, društveno-političkih organizacija, preduzeća, mjesnih zajednica, iz magazina TO, sve do potpunog razoružavanja općina sa većinskim bošnjačkim stanovništvom. Uporedo sa razoružavanjem TO, vojni vrh JNA je učestalo pokretao regrutacije i mobilizacije po šemama koje su bile u interesu priprema agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, kako bi obezbijedili potreban broj vojnika za svoje zločinačke namjere.

Iz tih dana, u sjećanju mi je ostala mobilizacija brigade ratne jedinice 4810 VP-1545 sa mobilizacijskim mjestom Mrkalji u Han Pijesku, 30. 06. 1991. godine. Brigada je imala tri brdska bataljona, izviđačku četvu, ojačani vod minobacača 82 mm (8 komada), vod protivvazdušne odbrane PAM 12,7 mm i jaku vojnu policiju. Brigada je brojala 3501 vojnika, a popunjavana je iz 19 općina sarajevske regije. Po nacionalnom sastavu u brigadi je bilo preko 51% Bošnjaka. U toku mobilizacije pripadnici brigade su premješteni u kasarnu Zalužani kod Banja Luke, jer su bili određeni za hrvatsko ratište.

Ponašanje starješina i vojnika srpske nacionalnosti na mobilizacijskom mjestu ukazivalo je na to da se JNA postepeno mijenja u srpsku nacionalističku vojsku, da službena crvena petokraka gubi svoj nekadašnji sjaj antifašističkog obilježja i da srpska kokarda zauzima njeno mjesto. To je izazvalo zabrinutost i potaklo na razmišljanje sve trezvenije, antifašistički orijentisane ljude nesrpske nacionalnosti, za koje je kokarda bila jasno četničko, dakle fašističko obilježje. Zato je na sastanku Patriotske lige (PL) zaključeno da se ta vojna vježba opstruira kako bi se otežao odlazak

ove jedinice na ratišta u Hrvatsku. Organizirali smo sastanke i smotre članova PL-e, na više lokacija na Romaniji. Organizirano ili samoinicijativno, Bošnjaci su napuštali mjesto mobilizacije i kasarnu u Zalužanima kod Banja Luke, a mnogi se nisu ni odazvali na poziv za mobilizaciju, tako da značajan broj obveznika (vojnika) nije otišao na ratišta u Hrvatsku.

Naoružanje koje je pripadalo ovoj jedinici ostalo je u magacinima JNA, a kasnije je podijeljeno srpskim teritorijalcima i srpskom narodu. Kada je JNA oduzela oružje, razoružala Bošnjake, krenula je uz znanje i pomoć srpskih kadrova u nove zločinačke poduhvate, kako bi pokorili Bosnu i Hercegovinu i narode koji su joj odani, u prvom redu Bošnjake. Da stvar bude gora, u septembru 1991. godine, Ujedinjene nacije su uvele embargo na oružje za prostore bivše Jugoslavije. Tim nametnutim embargom, razoružanim Bošnjacima je uskraćena mogućnost da nabave oružje, odnosno – da se brane.

U cilju obezbjeđenja vojnika za svoje zločinačke ciljeve: agresiju, genocid, etnička čišćenja i sl., upravljački vojni vrh je predložio, a Skupština Jugoslavije u aprilu 1991. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama zakona o vojnoj obavezi. Izmjene tog zakona imale su nesagledive posljedice za Bosnu i Hercegovinu. O tome se, nažalost malo zna. Veo zaborava uzima svoj danak, prekriva istinu o suštini tih izmjena, čime se otvara put obmanama i lažima o karakteru rata u Bosni i Hercegovini 1992. – 1995. godine. Radi toga sam i odlučio da o ovom vojnom zakonu i posljedicama njegovih izmjena u aprilu 1991. godine napišem i objavim svoje svjedočenje, potkrijepljeno relevantnim dokumentima koje ovdje prilažem.

KAKO SU DONESENE IZMJENE ZAKONA

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi, koji je Skupština Jugoslavije (u nepotpunom, „krunjem“ sastavu) donijela krajem aprila 1991. godine („Službeni list SFRJ“ broj: 30/91, od 26.04.1991.) regulirano je da poslovi vojne obaveze i mobilizacije iz nadležnosti tadašnjih sekretarijata za narodnu odbranu pređu u nadležnost vojno-teritorijalnih organa.

„Nadležni vojno-teritorijalni organ, koji odredi Savezni sekretar za narodnu odbranu, obezbjeđuje provođenje vojne obaveze na teritoriji za koju je obrazovan, usklađuje njeno izvršavanje sa izvršavanjem drugih prava i dužnosti u oblasti opštenarodne odbrane na toj teritoriji i, u vezi s tim, preduzima potrebne mjere i sarađuje s nadležnim organima društveno-političke zajednice. Pored prava iz stava 1. ovog člana, nadležni vojno-teritorijalni organ vodi vojnu evidenciju vojnih obveznika i obavlja druge poslove u vezi s vođenjem vojne evidencije propisan ovim zakonom.“¹

Dakle, naredena je predaja vojne evidencije (kartoteka kartona vojnih obveznika i druge vojne dokumentacije) vojno-teritorijalnim organima, vojnim okruzima.

Zakon je donijela Savezna skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) tijesnom većinom, s obzirom da su protiv njegovog usvajanja glasali svi poslanici iz Hrvatske i Slovenije, dok su bosansko-hercegovački poslanici bili podijeljeni.

Irfan Ajanović je u to vrijeme obnašao funkciju potpredsjednika Skupštine Jugoslavije i on je o tome zapisao: *„Kada smo glasali o usvajanju Zakona kojim su se prenosila ovlaštenja sa civilnih organa uprave na organe JNA u pogledu vođenja vojne evi-*

1 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o vojnoj obavezi, „Službeni list SFRJ“, broj: 30/91, od 26. 04. 1991. (član 2).

*dencije, te ovlaštenja u pogledu mobilizacije, poziva na vojne aktivnosti i sl., u 1991. godini, svi Hrvati (3) i Bošnjaci (Ajanović Irfan, Ajanović Ekrem, te Mirsad Veladžić) su glasali protiv zakona, dok su dvojica Bošnjaka, te Srbi (4) glasali za Zakon. Slovenci i Hrvati glasali su protiv.*²

Bilo je to upravo u vrijeme konstituiranja Prvog štaba „vojno-političke“ organizacije, formirane pod okriljem Stranke demokratske akcije (SDA), 31. 03. 1991. godine, koja je, početkom maja 1991, preimenovana u Patriotsku ligu.

Nakon usvajanja Zakona, Generalštab Oružanih snaga SFRJ je 29. maja 1991. godine izdao naređenje da se pristupi hitnom formiranju vojno-teritorijalnih organa: vojnih okruga i vojnih odsjeka, te priprema za preuzimanje poslova vojne obaveze i mobilizacije od organa civilne vlasti – republičkih ministarstava odbrane i njihovih općinskih sekretarijata za narodnu odbranu. Kao krajnji rok za formiranje novih organa i preuzimanje poslova regrutacije i mobilizacije određen je 30. juni 1991. godine.³ Rok za predaju poslova mobilizacije, regrutacije i dr. sa personalnom dokumentacijom kasnije je produžen do 31. avgusta 1991. godine.

U interesu realizacije (implementacije) ovog zakona, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu i drugi vojni organi, u međuvremenu su donijeli više mjera, naredbi, uputstava, između ostalih, i Uputstvo o načinu i rokovima preuzimanja poslova vojne obaveze iz nadležnosti organa društveno-političkih zajednica (DPZ) u nadležnost vojno-teritorijalnih organa (SSNO, GŠ OS, nadležna uprava). Prije nego što je i donešen taj zakon, Komanda Prve vojne

oblasti JNA u Beogradu zatražila je od republičkog ministarstva za narodnu odbranu da joj stavi na raspolaganje određeni broj vojnih osoba (pov. broj:7-53 od 24. 01.1991.). Po donošenju Zakona, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu – načelnik Personalne uprave, naredio je Ministarstvu narodne odbrane SR BiH da Komandi Prve vojne oblasti stavi na raspolaganje 31 vojno lice (Naredba br. 24 -71 od 21. 06. 1991.)

Postupajući po toj naredbi, Ministarstvo za narodnu odbranu SR BiH o njenoj sadržini obavještava sve općinske sekretarijate za narodnu odbranu (NO) i pomoćnike ministra zadužene za okrug i dostavlja im imena vojnih osoba koja se raspoređuju (stavljaju na raspolaganje) Prvoj vojnoj oblasti: „Navedena aktivna vojna lica od 25. juna 1991. godine nisu više radnici Ministarstva za narodnu odbranu i ne mogu se pojavljivati u tom svojstvu, niti mogu davati bilo kakve naredbe u ime Ministarstva za NO SRBiH“.⁴

Od tih aktivnih vojnih osoba, ubrzo je formiran vojno-teritorijalni organ za Sarajevski vojni okrug, na čelu sa pukovnikom Obradom Popovićem i potpukovnikom Radoslavom Božanovićem, pomoćnikom komandanta za OR MOB poslove.

U Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini je bilo uspostavljeno pet vojnih okruga: Sarajevski, Tuzlanski, Mostarski, Trebinjski i Banjalučki, sa vojnim odsjecima: Sarajevo grad, Sarajevo, Zenica, Travnik, Tuzla, Bijeljina, Brčko, Dobo, Mostar, Trebinje, Banjaluka, Prijedor, Bihać i Drvar.

Sarajevskom vojnom okrugu je pripadalo 39 općina, sa vojnim odsjecima: Sarajevo grad, Sarajevo, Zenica i Travnik. Ko-

2 Izjava Irfana Ajanovića, u privatnoj arhivi autora.

3 Komanda 1. Vojne oblasti, „Pripreme za preuzimanje poslova v/o na teritoriji 1. vojne oblasti“, str. pov. br. 12/79-27, 7. 6. 1991. (kopija u posjedu autora).

4 Akt Ministarstva za narodnu odbranu, br. 01-446/91 od 03. 07. 1991., kopija u privatnoj arhivi autora.

manda Sarajevskog vojnog okruga je imala sjedište u nekadašnjoj Titovoj kasarni, u zgradi čije su kancelarije okrenute prema Autobuskoj stanici, a tu su bili smješteni i vojni odsjeci.

PRITISCI VOJNO-TERITORIJALNIH ORGANA I JNA NA SEKRETARIJATE ZA NARODNU ODBRANU

Vojno-teritorijalni organi, vojni okruzi su od sekretarijata za narodnu odbranu tražili da se u vezi sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi, a u skladu sa Uputstvom o načinu i rokovima preuzimanja poslova vojne obaveze iz nadležnosti organa društveno-političkih zajednica (DPZ) u nadležnost vojno-teritorijalnih organa (SSNO, GŠ OS, Nadležna uprava), predaju poslovi regrutacije, mobilizacije i drugi vojni poslovi sa personalnom dokumentacijom obveznika, kartoni, kartoteke i dr. Tražili su i određene radnike sekretarijata (po imenu i prezimenu) da se ustupe na rad u vojnim odsjecima. Većinom su to bili poslušnici (saradnici) JNA, pretežno Srbi i Crnogorci. Svi su bez naše saglasnosti napustili sekretarijate i prešli u prostorije vojnih okruga, odnosno vojnih odsjeka.

To je bilo vrijeme kada su vojni organi svoje nastojanje da preuzmu poslove regrutacije, mobilizacije i vođenja personalne dokumentacije obveznika već bili „legalizirali“ Zakonom, naredbama, uputstvima i sl. (saveznog nivoa), ističući obaveznost provođenja Zakona kao i kazne koje su predviđene za „neposlušne“ sekretare. Njihove prijetnje nisu nas uplašile, bili smo spremni na žrtvovanje i samoodricanje. Znali smo, ako predamo poslove regrutacije i mobilizacije, personalne kartone i drugu vojnu dokumentaciju – žrtvujemo dio suvereniteta Bosne i Hercegovine,

možda je dovodeći i u neizvjesnost opstanka. S druge strane, ako ne implementiramo Zakon, prijetile su nam visoke kazne, hapšenje, privođenje, maltretiranje i sl.

Sekretari za narodnu odbranu, koji su bili probosanski i patriotski opredijeljeni, ali i pod utjecajem Patriotske lige (PL), prilagodili su svoj rad prema dokumentima, odlukama i uputama koje je ova tajna odbrambena organizacija odmah u svojim počecima usvojila. Prvi dokument Patriotske lige, „*Upute za organiziranje poslova odbrane i zaštite u općinama u neposrednom predstojećem periodu*“, razrađen je i usvojen na sastanku Prvog štaba PL, početkom maja 1991. godine. Tačka 1. tih uputa glasila je: „Odmah fizički osigurati kartoteke i druge evidencije vojnih obveznika koje se vode u općinskim sekretarijatima za narodnu odbranu (smjestiti u posebno osigurane prostorije, čuvati u metalnim kasama–ormarima, osigurati da u svakom trenutku ključevi budu kod povjerljivih ljudi – koji ih neće predati oficirima ili drugim neovlaštenim licima).“⁵

Moja uloga u svemu tome bila je kompleksna i odgovorna, s obzirom da sam tada profesionalno obnašao funkciju gradskog sekretara za NO sa deset gradskih općina i u isto vrijeme bio sekretar za NO općine Centar. Bio sam po funkciji član Gradske vlade, član Izvršnog odbora općine Centar i član Savjeta za NO Grada Sarajeva u ratnim uvjetima. Paralelno s tim, bio sam i komandant Prvog štaba Patriotske lige, član Kriznog štaba Grada Sarajeva.

S obzirom da smo nakon desetodnevnog rata u Sloveniji obustavili slanje regruta u JNA i aktivno učestvovali u spašavanju vojnika iz kasarni i sa ratišta JNA, te otvoreno se suprotstavili provođenju učestalih mobilizacija, vojno-teritorijalnim organima se žurilo da što prije preuzmu

5 Upute su do početka agresije bile putokaz za ponašanje (i djelovanje) članova PL-a i sekretara za narodnu odbranu. Dokument se nalazi u privatnoj arhivi autora.

poslove općinskih sekretarijata za NO i personalnu dokumentaciju vojnih obveznika bez koje nisu mogli realizirati svoje planove popune jedinica regrutima i sprovođenje mobilizacija.

REAKCIJA VLADE SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Prije nego što je došlo do pokušaja nasilnog preuzimanja vojne dokumentacije, Generalštab bivše JNA je 13. avgusta 1991. godine donio Naredbu kojom je obavezao općinske sekretarijate za narodnu odbranu da predaju cjelokupnu vojnu dokumentaciju vojno-teritorijalnim organima. Istu naredbu je 15. avgusta donijela i Komanda Prve vojne oblasti u Beogradu i proslijedila je korpusima.

Reagujući na te poteze iz vojnog vrha, Vlada SR BiH je 23. avgusta 1991. godine donijela sljedeću odluku:

„Na teritoriji SRBiH odlaže se primjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi (Sl. list SFRJ“ broj 30/91), u dijelovima koji se odnose na prenošenje poslova vojne obaveze i mobilizacije iz djelokruga nadležnosti organa za narodnu odbranu u Republici i opštinama na vojno-teritorijalne organe. Poslovi vojne obaveze u SR Bosni i Hercegovini izvršavaju se do daljnog na dosadašnji način.“⁶

Ova odluka stupila je na snagu odmah. Određeno je da se o njenom sprovođenju stara Ministarstvo za narodnu odbranu Vlade SRBiH. S tim u vezi, Ministarstvo odbrane uputilo je općinama telegram kojim je tražilo da se vojna evidencija i kartoteka zaštite uz pomoć organa javne bezbjednosti ako to bude trebalo.

Reagovala je, takođe, i centrala Stranke demokratske akcije (SDA), koja je 26. avgusta uputila dopis svim izvršnim odbo-

rima SDA, upozorivši ih na odluku Vlade BiH od 23. 08. 1991. godine i naglašavajući da bi predavanje vojne evidencije i poslova iz nadležnosti općinskih sekretarijata za narodnu odbranu predstavljalo *“definitivno i nepovratno gubljenje suvereniteta BiH”*. Od rukovodstava Stranke je, stoga, zatraženo da se odluke Vlade dosljedno sprovode, ali da sagledaju situaciju u svojim sredinama i preduzmu *“organizacione i druge mjere na zaštiti dokumenata, objekata i radnika općinskih sekretarijata za NO i sprečavanju uzimanja poslova vojne obaveze i mobilizacije.”*⁷

*

U tako bezbjednosno narušenoj situaciji, sekretari za NO su se našli između „čekača i nakovnja“, između saveznog zakona, njegovog izvršenja, vojno-teritorijalnih organa, JNA i njene moći, s jedne strane, i vlade SR BiH, podrške PL-a, i patriotizma zaposlenih u sekretarijatima za NO i naroda koji je odlučio da brani Bosnu i Hercegovinu, s druge strane.

U većini općina sa većinskim srpskim stanovništvom implementiran je (proveden) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi. Nažalost, i u nekim općinama sa bošnjačkom većinom, sekretari za NO srpske nacionalnosti su predali vojnim organima personalne kartone obveznika i drugu vojnu dokumentaciju. Drugi sekretarijati su odbijali predati dokumentaciju, pozivajući se na spomenutu odluku Vlade SR BiH. Protiv takvih „neposlušnih“ sekretara vojni organi pokretali su krivične postupke.

JNA se, međutim, nije zaustavljala samo na krivičnim prijavama i prijetnjama. Pred istek roka za predaju dokumentacije, vojno-teritorijalni organi, vojni okruzi, potpomognuti vojnicima JNA prijetnjama su i

6 Kopija Odluke Vlade SRBiH sa 76. posebne sjednice od 23. 08. 1991. godine, u privatnoj arhivi autora; odluka je objavljena u Službenom listu SR BiH, br. 28/1991., str. 1.

7 SDA, Obavijest svim izvršnim odborima, br. 1549/91, 26. 08. 1991. (kopija u privatnoj arhivi autora).

silom otimali vojnu dokumentaciju personalne kartone, kartoteke i dr.

NASILNO IZUZIMANJE VOJNE EVIDENCIJE I DOKUMENTACIJE SEKRETARIJATA ZA NARODNU ODBRANU

Postupci organa i komandi JNA, koji su potpuno ignorirali odluke legalnih vlasti SR Bosne i Hercegovine, grubo narušavajući njen suverenitet, u značajnoj mjeri je narušilo političko-bezbjednosnu situaciju u ovoj republici.

O tome je u službenom izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu SR BiH zapisano sljedeće:

„Pogoršanje sigurnosne situacije u Republici, posebno je uslijedilo radi nasilnog izuzimanja vojne evidencije i kartoteke od strane organa JNA u općinama Derventa, Doboj, Tuzla, Brčko i Gračanica, iako je Vlada SRBiH donijela odluku o odgađanju primjene pojedinih odredaba Saveznog zakona o vojnoj obavezi, koji se ne primjenjuje ni u Makedoniji, Hrvatskoj i Sloveniji u cjelini, a u Srbiji djelomično.

Izuzimanje dokumentacije iz Sekretarijata za narodnu odbranu navedenih općina vršili su oficiri JNA tuzlanskog korpusa u pratnji naoružanih vojnika uz otvorenu prijetnju silom i oružjem.

Tako je u općini Derventa dokumentacija izuzeta tek u drugom pokušaju za vrijeme održavanja sjednice Savjeta za narodnu odbranu skupštine općine. Tom prilikom 20-tak naoružanih vojnika bez ikakvog zapisnika i na drzak način odnijelo je čak i zaključane metalne kase, koje su vlasništvo općine. Nakon toga, došlo je do masovnog okupljanja i protesta građana oko kasarne u Derventi.

Do izuzimanja evidencije u općini Doboj došlo je u 00.30 sati 31.08.1991. godine, kada su pod izgovorom najave mobilizacije, u prostorije Općinskog sekretarijata za narodnu odbranu ušla četiri oficira i 30-tak vojnika naoružanih automatskim puškama. I ovom prilikom odnijete su zaključane kase. Pri tome, dežurni radnici Općinskog sekretarijata bili su spriječeni da obavijeste funkcionere o nasilnom uzimanju dokumentacije, a građani koji su u tom trenutku prolazili pored zgrade upozoravani su da se ne zadržavaju i da o tome nikog ne obavještavaju.”⁸

Uporedo s opisanim nasilnim izuzimanjem vojne evidencije u **Derventi** i **Doboju**, vojnici JNA su na još bahatiji i nasilniji način postupili u **Tuzli**. O tome u citiranom izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu piše:

“Posebnu pažnju zaslužuje način i postupak izuzimanja evidencije iz općinskog sekretarijata za narodnu odbranu Tuzla. U ranim jutarnjim satima 30. 08. 1991. godine pred zgradom OSNO (Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu, n. a.) Tuzla, jedinica iz tuzlanskog korpusa sa punom ratnom opremom blokirala je prilaz zgradi, nasilno razoružala portira, upala u sve prostorije, pokidala telefonske veze i sa uperenim oružjem ušla u svaku od prostorija, te iste blokirale. Sve zatečene građane i radnike OSNO nasilno su odveli u podrumске prostorije. Pod prijetnjom oružjem, sekretaru OSNO nije dozvoljeno da stupi u vezu sa predsjednikom SO (Skupštine opštine, n.a.) Tuzla, isto tako, onemogućeno je pravovremeno pružanje medicinske pomoći radniku OSNO kojem je zbog navedenih postupaka pozlilo. Akcija izuzimanja evidencije izvedena je za 20 minuta, pri čemu su odnijete i metalne kase.”

⁸ SRBiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 2-3.

Sekretar Općinskog sekretarijata za NO Tuzla bio je **Mehmed Žilić**, koji o izuzimanju vojne evidencije piše:

“Nasilno oduzimanje vojne dokumentacije od civilnih organa (SNO) općine Tuzla od strane Vojno-teritorijalnog organa (Naređenje izdato od strane SSNO, GŠ OS, Treća uprava JNA, a neposredni izvršioци su bili pripadnici oružanih snaga 17. korpusa JNA), odrazili su se vrlo negativno na odbornike u SO Tuzla i građane, osim članova SDS Tuzla. Odbornici su veoma jasno uočili nastali problem i namjeru bivše JNA, te su donijeli odluku da se oduzeti dio dokumentacije vrati Sekretarijatu narodne obrane opštine Tuzla.

Vojno-teritorijalni organ, koji je formiran jednostranom izmjenom Zakona o vojnoj obavezi od krnjeg Predsjedništva Jugoslavije i krnjeg sastava Skupštine SFRJ, i svojom naredbom od 15. 08.1991. godine, a na osnovu člana 26. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi („Službeni list SFRJ“, broj 30/91) i Uputstva o načinu i rokovima preuzimanja poslova vojne obaveze iz nadležnosti organa DPZ u nadležnost vojno-teritorijalnih organa (SSNO, GŠ OS, Treća uprava) krenuo je u opštu ‘ofanzivu’ radi preuzimanja kompletne vojne evidencije vojnih obveznika kako bi ih, mimo njihove volje i stavova legalne bh. vlasti, mogao pozivati i upućivati na ratišta u Hrvatskoj (...) Komanda vojnog okruga je insistirala da se Naredba o preuzimanju vojne dokumentacije ispoštuje. Tokom razgovora sa potpukovnikom izvršenje naredbe sam odbio, te mu jasno rekao da prenese poruku u Vojno-teritorijalni organ 17. korpusa da će Opštinski sekretarijat raditi po odlukama i naredbama Ministarstva odbrane Republike BiH, jer se radi o legalnom i legiti-

mnom civilnom organu Republike Bosne i Hercegovine.

Insistirajući na primjeni Naredbe, sljedeći dan u ime vojno-teritorijalnog organa 17. korpusa dolazi lično pukovnik Gavrić i obavlja bez mog odobrenja razgovore sa zaposlenim u OSNO s prijedlogom da zasnuju radni odnos u novoformiranom teritorijalnom organu. Istovremeno im je u svrhu vrbovanja ponudio duplo veće lične dohotke za svakog zaposlenog u odnosu na one koje su imali u Sekretarijatu odbrane Tuzla. Tu ponudu su odbili svi zaposleni u OSNO osim jednog lica srpske nacionalnosti. Kompletan kolektiv Sekretarijata za odbranu je bio izričit da je jedini nadležni starješina kojem oni odgovaraju sekretar Sekretarijata za odbranu opštine Tuzla.

Poslije ovoga početnog neuspjeha u izuzimanju vojne evidencije komandant vojno-teritorijalnog organa /pukovnik Gavrić/ i sutradan insistira na predaji dokumentacije, koja je i ovaj put od strane Sekretarijata odbijena.⁹

U međuvremenu kao sekretar Sekretarijata odbrane obavijestio sam rukovodstvo opštine Tuzla i Ministarstvo odbrane R BiH o pritiscima koje vrši komandant vojno-teritorijalnog organa. Ministarstvo odbrane R BiH posebnim aktom zatražilo je od svih sekretarijata za odbranu da se ispoštuju uputstva Ministarstva odbrane BiH i Odluka Vlade Republike BiH i da se odbije predati vojna dokumentacija novoformiranim vojno-teritorijalnim organima JNA.

Predviđajući naredna događanja, pritiske koji će uslijediti na Sekretarijat za odbranu, kao i mjere koje će preduzimati vojno-teritorijalni organ 17. korpusa bivše JNA, odlučio sam da zajedno sa svojim pomoćnikom za poslove VOM sklonim registre u podrume zgrade Sekretarijata.

⁹ Autor u napomeni dodaje: “Tada je počela medijska kampanja protiv Opštinskog sekretara za narodnu odbranu u većini beogradske listova, a posebno u listovima ‘Večernje novosti’ i ‘Ekspres politika’ (‘Sekretar je promijenio ćurak I podržava nacionalističko rukovodstvo, tj. SDA BiH’)”.

Dana 30. avgusta u 07.30 sati komandant 92. motorizovane brigade 17. korpusa potpukovnik Mile Dubajić u punoj ratnoj opremi sa 35 naoružanih vojnika nasilnički je upao u prostorije Sekretarijata za odbranu Tuzla i terorističkim metodama hapšenja, zatvaranja, blokade Sekretarijata nastojao da oduzme dokumentaciju. Tim svojim svojevrsnim terorističkim činom, koji je poduzeo potpukovnik sa svojim vojnicima, uz povrede i štete koje je učinio službenicima i građanima koji su bili u Sekretarijatu, načinjene su i dalekosežne štete samoj bivšoj JNA, koju ni tada, a nakon ovog čina naročito, zaposleni u OSNO nisu mogli smatrati svojom armijom.

Tada sam 35 minuta bio zarobljen sa uperenim cijevima trojice vojnika u mene. Potpukovnik je tražio da se preda vojna dokumentacija psujući mi izdajničku majku, Aliju Izetbegovića i njegovu državu i prijeteci fizičkom likvidacijom. U desnoj strani moga radnog stola u ladici držao sam ručnu bombu, tzv. kašikaru, što mi je davalo snage da ne popustim pred prijetnjama i pritiscima i ne dozvolim izuzimanje dokumentacije. Onda su vojnici nasilnički, nakon 40 minuta okupacije Sekretarijata i odvođenja pomoćnika za poslove VOM, koji je zapao u teško psihičko stanje, iznijeli sedam gondola u kojima su bili pozivi i kartoni vojnih obveznika. Odmah poslije toga u 07.45 sati, obavijestio sam načelnika opštine Tuzla o tome šta se desilo i zatražio sam da se održi vanredna sjednica SO istog dana i da se upozna Skupština opštine o terorističkom napadu bivše JNA, zatim da se da podrška legalnim organima civilne vlasti Republike BiH i da se dio odnesene dokumentacije vrati u roku od sedam dana. Sjednica Skupštine opštine je održana u 17.00 sati i na toj istoj je data puna podrška Sekretarijatu za odbranu opštine Tuzla i legalnim organima BiH. Na toj Skupštini protiv ovih Odluka glasalo je pet

odbornika SDS-a. (...) Opštinski sekretarijat za odbranu Tuzla je po Zaključku Savjeta za narodnu odbranu Tuzla, a u skladu sa Odlukom Predsjedništva BiH, odbio da dostavlja mobilizacijske pozive i da upućuje lica na odsluženje vojnog roka u JNA osim onih lica koja su to željela i na tome insistirala (ta su lica bila pretežno srpske nacionalnosti). Također, bio je veliki pritisak Komande 17. korpusa da se Opštinski sekretarijat za odbranu Tuzla stavi u funkciju Komande 17. korpusa. Ovaj zahtjev je u potpunosti odbijen.”¹⁰

Što se tiče **Brčkog**, u Izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu SR BiH stoji da je izuzimanje evidencije iz OSNO Brčko izvršeno bez prisustva sekretara OSNO. Dokumentaciju su iznijeli oficiri i naoružani vojnici tuzlanskog korpusa JNA, bez odobrenja i nasilno, i to u vrijeme trajanja sjednice Izvršnog odbora opštine Brčko. Sjednici je, inače, prisustvovao i sekretar za NO Kemonjić Dževdet – Kela.

U dnevnim novinama „**Oslobođenje**“, 31. avgusta 1991. godine, o nasilničkom ponašanju JNA i oduzimanja vojne dokumentacije u Brčkom, pod naslovom „Vojaska otela dokumentaciju“, objavljeno je sljedeće:

„Brčko, 30. avgusta – prema informaciji što je dobijena od gospodina Mustafe Ramića, predsjednika Skupštine opštine Brčko, danas su vojna lica silom, pod prijetnjom oružja, preuzela dokumentaciju Sekretarijata za narodnu odbranu. On je dopisniku ‘Oslobođenja’ izjavio da je to učinjeno na brutalan način, te da je bilo maltretiranja, pa i tuče. Inače, Opštinski savjet za narodnu odbranu u Brčkom odlučio je prije nekoliko dana da ne preda dokumentaciju bez dozvole Izvršnog vijeća BiH. Tada je, također, donijeta i odluka da se neće suprotstavljati vojsci ukoliko bi došlo do nasilnog preuzimanja, što se danas i desilo.“

10 Mehmed Žilić, „Tuzla od izbora do agresije“, Tuzla, 2001., str. 80-85.

Kada je **Gračanica** u pitanju, u citiranom izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu zapisana je samo jedna rečenica: „Dana 31.08.1991. godine u vremenu od 02.15 do 02.35 sati pripadnici JNA su nasilno ušli u zgradu OSNO Gračanica i tom prilikom odnijeli kartoteku i druge vojne evidencije općine Gračanica.“

Kartoteku su vojni organi izuzeli nasilnim putem tek u drugom pokušaju. Prvi put su to probali 26. avgusta, u priepodnevnim satima, što je osujećeno protestima građana.

Tarik Rešidbegović poslanik u Skupštini SRBiH, istaknuti član Patriotske lige i član Izvršnog odbora SDA, prisjećajući se tih događaja, kazuje:

“Iz Tuzlanskog vojnog okruga vojne vlasti su ‘Uputstvima’ o provođenju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi tražili od općinskih organa i sekretara za narodnu odbranu u Gračanici da im se predaju vojni poslovi i personalni kartoni. Pošto su zahtjevi JNA učestali, a prijetila je opasnost da vojska na silu otme vojnu dokumentaciju, na skupštinskim organima i Savjetu za narodnu odbranu donesena je odluka da se vojna dokumentacija ne smije predati i da se ista odmah skloni na sigurno mjesto, o čemu je upoznat i sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu Općine Gračanica (Galib Ahmetašević).

Pred kraj avgusta 1991. godine, ne sjećam se tačno kojeg dana u hevti, krenuo sam kolima u Sarajevo na zasjedanje Skupštine SR BiH. Prije podne, moglo je biti od 10 do 11 sati, na putu između sela Brijesnice i Klokočnice primjetio sam da prema Gračanici idu vojna vozila u kojima su bili vojnici sa kampanjonom naprijed. Skrenuo sam s puta prema nekoj kući odakle sam telefonom nazvao suprugu Edinu i rekao joj da odmah pozove što više žena da idu pred zgradu Sekretarijata za narodnu odbranu i spriječe

iznošenje vojne dokumentacije. Supruga je prvo nazvala moju mamu Selviju i komšinicu Habibu Lika, a onda su one pozivale druge žene.

Kada se narod počeo okupljati, pred zgradu Sekretarijata je došla vojska i oficir je ušao u Sekretarijat kod Sekretara radi pregovora. Prema priči moje mame i supruge, iz minute u minutu broj žena se povećavao, a pristizali su i muškarci. Prisutni su svojim tijelima spriječili da vojnici uđu u zgradu. U početku su pokušali udobrovoljiti vojnike, pa su ih častili bombonama, čokoladama i sl.”¹¹

U organizaciji ovog protestnog skupa građana učestvovao je i **Husein Serhatlić**, u to vrijeme aktivista Patriotske lige i sekretar SDA (kasnije rukovodilac Vojnog štaba PL Gračanica). Sjeća se da je tog dana, u jutarnjim satima oko 9.30 obaviješten da se u pravcu Gračanice kreće vojna jedinica u nekoliko vozila, radi izuzimanja vojne dokumentacije iz Sekretarijata za narodnu odbranu. Odmah je reagirao i pozvao saradnike. Serhatlić o ovom događaju piše:

“Grupa u sastavu Muhibija Šestan, Vedad Đonlić i Ahmed Spahić su ekspresno i vrlo kvalitetno izvršili zadatak pozivanja građana pred Sekretarijat za narodnu odbranu, gdje je već bila stigla vojna jedinica. Na početku su građani bili mirni i tihi izražavajući negodovanje i neslaganje sa činom koji primjenjuje vojska.

U međuvremenu sam pozvao i druge aktiviste iz bližih mjesnih zajednica koji su pristizali, a jedna grupa koja je stigla iz Piskavice, a koju je predvodio Rahman Spahić je bila agresivnije i bučnije raspoložena. Pošto se situacija zagrijavala iz trenutka u trenutak u jednom momentu je Rahman Spahić toliko oštro nastupio da je čak i izvadio pištolj ‘bereta’, repetirao ga i usmjerio prema oficiru koji je sa otvorenog prozora

11 Izjava Tarika Rešidbegovića, u privatnoj arhivi autora.

sprata zgrade pokušavao ubijediti građane da se ništa neće dogoditi.

Vojnici koji su obezbjeđivali prostor jednostavno su se utopili u masu građana tako da su bili praktično onespособljeni i jednostavno preplašeni.

Nakon potezanja i repetiranja pištolja, oficir sa prozora je izdao naredbu da se obustave sve aktivnosti vezane za izuzimanje vojne (dokumentacije) evidencije i da se vojnici koji su u dvorištu među građanima ponašaju opušteno, bez ikakvih nasilnih ili iritirajućih poteza.

Pošto su svi shvatili i vojnici i građani naredbu kao iskrenu i odgovornu, uslijedili su opušteni kontakti vojnika i građana, a Rahman Spahić je pištolj smjestio za pojas, a iz džepa je izvadio svežanj novčanica (crvenke) i dijelio vojnicima (častio), govoreći im da su oni nedužna naša djeca kojima se ne smije ništa dogoditi.

Nakon nekoliko minuta koji su protekli u mirnoj atmosferi oficir je obećao da niko neće iznositi vojnu dokumentaciju i izdao naredbu da se vojnici smjeste u svoja vozila i da slijedi pokret (povratak), tj. napuštanje zgrade Sekretarijata za narodnu odbranu.

Poslije odlaska vojne jedinice okupljeni građani, sretni i radosni što su spriječili pokušaj izuzimanja vojne (dokumentacije) evidencije razišli su se ispred prostora zgrade Sekretarijata za narodnu odbranu općine Gračanica...¹²

Vojne vlasti su ponovile zahtjev da im se preda vojna dokumentacija, čemu se Savjet za narodnu odbranu općine Gračanica ponovo usprotivio. Konačno, vojska je 31. 08. 1991. godine, iza pola noći, nasilno upala u prostorije Sekretarijata za narodnu odbranu i jednostavno otela vojnu dokumentaciju.

Tu več je dežurni operativac u Sekretarijatu bio **Jusuf Nurkić**, koji o tom događaju piše:

„U svojstvu uposlenika Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu Gračanica, raspoređenog na poslove operativca u Centru za obavještanje, dana 31. 08.1991. godine u 19.00 sati preuzeo sam dužnost dežurnog operativca na kojoj sam ostao do 01. 09. 1992.godine do 07.00 sati. Smjenu sam preuzeo uobičajeno i nastavio da radim redovno planirane poslove. Negdje oko 01.00 sati u prostorije sam upustio redovnu patrolu policije SJB Gračanica, od 2 člana koje sam lično poznao. Obzirom na činjenicu da OpSNO Gračanica nije imao čuvara, patrola policije su i prije toga obilazile zgradu u kojoj je bio smješten OpSNO i pripadnici patrola su veoma često po odobrenju dežurnog operativca ulazile u prostorije Centra za obavještanje i tu se zadržavale određeno vrijeme.

Negdje oko 02.45 sati čuo sam da se na putu, koji je pored same zgrade, i u dvorištu pored zgrade zaustavljaju motorna vozila, a nakon toga i tihi zvuk kretanja fizičkih lica. U istom momentu vođa policijske patrola, koji je bio srpske nacionalnosti, sa članom patrola, mlađim policajcem muslimanske nacionalnosti, je bez ikakvog komentara žurno izašao iz prostorije u kojoj je bio smješten centar i obzirom da su vanjska vrata zgrade bila iznutra zaključana otvorio ta vrata, što sam kasnije vidio jer brava na vratima i sama vrata nisu bila oštećena. Nakon izlaska patrola policije iz prostorija centra u periodu od 2 do 3 sekunde u prostorije Centra ušle su dvije naoružane uniformisane osobe (uniforma bivše JNA), jedna od tih osoba prema meni uperila je automatsko naoružanje i rekla mi je da ne poduzimam nikakve radnje, da su pripadnici JNA došli da odrade neke radnje i upitala me da li po-

12 Sjećanje Huseina Serhatlića, „Nasilna provala u prostorije Sekretarijata za narodnu odbranu općine Gračanica“, u privatnoj arhivi autora

sjedujem ključeve od vrata prostorija koje su se nalazile na spratu zgrade. Nakon mog odgovora da ne posjedujem ključeve, po naređenju iste osobe otišao sam sa njima na sprat, i nakon utvrđivanja da su vrata na prostoriji u kojoj se nalazila vojno evidenciona dokumentacija zaključana, ista vrata su nasilno razvalili i ušli u tu prostoriju.

Po obijanju vrata, mene je jedan od pripadnika ponovo, sa uperenim naoružanjem u mene, odveo u prostorije Centra. Prilikom kretanja stepeništem vidio sam da ima još pripadnika JNA, tačan broj nisam mogao utvrditi. Prilikom boravka u prostoru Centra čuo sam da se stepeništem kreću pripadnici JNA, a kroz prozor sam vidio da u vojno vozilo, čini mi se marke „pincgauer“, unose metalne sanduke. Sve to trajalo je oko 20 do 30 minuta, kada je u prostorije Centra ušla uniformisana osoba koja je bila i na početku pri ulasku u zgradu, pitala me da li u prostorijama Centra postoje „planovi odbrane“, na što sam ja odgovorio da ne postoje. Potom me je upitao da li posjedujem bilo kakvo naoružanje, na što sam odgovorio da ne posjedujem, a zatim je izvršio kratak uvid u metalnu kasu koja se nalazila u operativnoj sali i nakon toga mi saopštio da bi bilo dobro da o njihovoj posjeti i o boravku u prostorijama zgrade OpSNO ne obavještavam nikoga bar desetak minuta, i da bi to bilo dobro i po mene i za sve ostale u gradu. U tom momentu su napustili prostorije i dvorište zgrade.

Po njihovom odlasku, ja sam u skladu sa propisanim procedurama o ovom događaju telefonskim putem prvo obavijestio sekretara OpSNO a potom i druge članove Savjeta za NO, koji su se javili na telefonski poziv. Prvi u prostorije Centra došao je sekretar OpSNO i zajedno sa mnom ostao do kraja smjene odnosno do 07.00 sati, kada mi je došla zamjena, a po njegovom odobrenju ja sam napustio prostorije Centra.

Obzirom na dane vikenda, ja sam na posao došao u ponedjeljak i od radnih kolega

i sekretara saznao da je o ovom događaju obaviještena i SJB Gračanica, čiji su uposlenici izvršili uviđaj i o istom sačinili zapisnik, a to sam znao i zato što su u dane vikenda i od mene, kod kuće, uzeli izjavu. Kasnije sam saznao da je te noći iz prostorija zgrade, odnosno prostorije Odjela VoM-a odnesen dio vojno evidencione dokumentacije (Vob-1, Vob-2, Vob 3 i Vob 7 – personalni kartoni vojnih obveznika rezervnih oficira i podoficira JNA), i to uglavnom one koja se odnosila na dokumentaciju vojnih obveznika koji su u to vrijeme imali ratni raspored u jedinicama JNA.

Kasnije sam od pojedinih komšija saznao da su te noći napolju, na udaljenosti od 20 do 50 metara od zgrade bila još 3 motorna vozila, sa oznakama JNA.

Bitno je napomenuti, da su pripadnici JNA, koji su boravili u kasarni u Doboju, i prije ovog događaja, mislim da je to bilo prije na 4 do 5 dana, u periodu od 12.30 do 14.30 sati, došli u dvorište zgrade OpSNO i pokušali odnijeti vojno evidencionu dokumentaciju, no međutim to je spriječeno od strane građana općine Gračanica koji su se u većem broju sakupili u dvorištu zgrade i blokirali ulaz u zgradu.

Nakon tog događaja, koliko se ja sjećam, jedan mjesec dana održavani su sastanci Savjeta za odbranu općine Gračanica, sjednice Skupštine opštine i drugi sastanci na nivou predstavnika vlasti i stranaka na kojima su učestvovali i članovi srpske nacionalnosti, te da su otpočeli dogovori sa komandom oko saradnje i korištenja odnesene dokumentacije, tako da je dogovoreno da se jedan uposlenik OpSNO Gračanica odredi za osobu koja bi odlazila u kasarnu u Doboju i tamo radila sa odnesenim vojno evidencionim dokumentima, i za potrebe JNA i potrebe OpSNO. Ne znam na čiji prijedlog, za obavljanje navedenih poslova određen je uposlenik koji je do tada radio na poslovima regrutovanja i upute u JNA. Ta osoba je prema mom sjećanju svakodnevno odlazila u ka-

sarnu, a i dolazila u prostorije Sekretarijata, kasnije su, ponekad i po potrebi, sa tim uposlenikom u kasarnu išli, i drugi uposlenici.

Prilikom odlaska u kasarnu i dolaska u Sekretarijat, ti uposlenici su postepeno vraćali dio dokumentacije, tako da su osnovne knjige evidencije Vob-1 za sva godišta vraćena u OpSNO, a na osnovu tih knjiga su uposlenici sekretarijata sačinjavali nove v/e dokumente Vob-2, Vob-3 i Vob-7, tako da je pred sami rat, odnosno početak borbenih dejstava na području općine, uglavnom ponovno ustrojena sva vojno-evidenciona dokumentacija.¹³

*

U navedenom službenom izvještaju Ministarstva narodne odbrane SR BiH, spominju se i drugi slučajevi:

“Pored navedenih slučajeva nasilnog oduzimanja evidencije u jednom broju općina registrirani su bezuspješni pokušaji preuzimanja tih evidencija od strane organa JNA. Tako je u općini Vlasenica veća grupa žena muslimanske nacionalnosti spriječila izuzimanje kartoteke. U općini Bratunac kod pokušaja izuzimanja kartoteke pred zgradom OSNO okupila se velika grupa građana muslimanske nacionalnosti i spriječila njeno izuzimanje, nakon čega se okuplja i grupa građana srpske nacionalnosti tražeći da se kartoteka preda. Sve ovo kulminiralo je pogoršanjem sigurnosne situacije, masovnim pucanjem iz vatrenog oružja, postavljanjem barikada, međusobnim zarobljavanjem i razmjenom zarobljenih lica između građana muslimanske i srpske nacionalnosti, kao i ranjavanjem pojedinih lica”.¹⁴

Prilikom pokušaja izuzimanja vojne dokumentacije u općini **Bratunac**, došlo je do verbalnih „čarki“, prijetio je otvo-

reni sukob, s jedne strane branitelja dokumentacije, policije i bošnjačkog naroda i s druge strane vojske, policije srpske nacionalnosti i srpskog naroda. Branitelji su sačuvali Sekretarijat za narodnu odbranu i dokumentaciju.

O ovom događaju je pisao **Nijaz Mašić**:

“*Nakon uspostave višestranačke vlasti po opštinama u Republici Bosni i Hercegovini, JNA nastavlja sa svojim aktivnostima na omogućavanju pripreme agresije. U tom cilju odlazila je u opštine u kojim SDS nije imao apsolutnu vlast i oduzimala vojnu kartoteku iz Sekretarijata za narodnu odbranu. Plan oduzimanja vojne kartoteke iz Opštine Bratunac je razrađen od predstavnika SDS-a za Bratunac i vojne komande u Tuzli. Ujutro 30. 08. 1991. god. predstavnici SDS-a za Bratunac Miroslav Deronjić, Jovan Nikolić, Zoran Tešić, Dragiša Lončarević, Nedo Nikolić, Dragan Mirković i drugi upali su u prostorije sekretara Sekretarijata za narodnu odbranu Džemaila Bećirovića sa ultimativnim zahtjevima da im preda kartoteku vojnih obveznika Opštine Bratunac. Pošto je Bećirović odbio da im ustupi kartoteku, počeli su mu prijetiti da će biti likvidiran. Međutim, on je ostao uporan u namjeri da teroristima ne dozvoli da dođu do podataka koji su u njegovoj nadležnosti. Obratio se za pomoć načelniku Stanice javne bezbjednosti Neziru Muratoviću. Muratović je preduzeo sve mjere kako bi zaštitio ličnu sigurnost sekretara SNO i njegovih radnika. Međutim, teroristi SDS-a nisu odustajali. Organizovali su svoje članove, održali miting na kojem je zahtijevano da legalne vlasti predaju kartoteku. Ovaj događaj je prisilio Bošnjake pod rukovodstvom SDA da se organizovano suprotstave namje-*

13 Pismeni izvještaj (sjećanje) Nurkić Jusufa, zabilježeno oktobra 2018. godine, u privatnoj arhivi autora.

14 SRBiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 3-4.

rama SDS-a. Pošto je bio petak, pijačni dan u Bratuncu, na SDS mitingu bilo je mnogo naroda.

Okupljenim masama su se pridruživali i radnici koji su saznali da se nešto čudno dešava u Opštini, napuštajući svoja radna mjesta u preduzećima prije vremena.

Masama se ubrzo priključuju i učenici srednjoškolci, a potom neshvatljivom brzinom počele su pristizati mase naroda obje nacionalnosti iz svih sela. Za nepuna dva sata pred Skupštinom opštine Bratunac iskupilo se oko 15.000 ljudi. Situacija je bila više nego napeta. Masama naroda su se obraćali najekstremniji članovi SDS-a sa gromoglasnim povcima i uvredama na račun Bošnjaka, među kojim su prednjačili Slavoljub Bučalina, Pero Zarić i Milan Šarac. Oni su u svojim besjedama iznijeli kako su Muslimani izmišljen narod i da BiH nije njihova zemlja i da treba da sele u Tursku ili da se pokrste. Da ne bi došlo do nereda širih razmjera, između ostalog, masama su se obratili predsjednik Opštine Bratunac Nijaz Dubičić i predsjednik SDA za Bratunac Mirsad Kavazbašić sa zahtjevom da se smire strasti i mirno razide, a da će se problem riješiti na zakonit način. Međutim, mase se nisu razilazile. Predstavnici SDS-a su ultimativno zahtijevali da im se preda kartoteka, a sa druge strane legitimne vlasti nisu dozvolile da se kartoteka odnese. Podršku legitimnim vlastima je dao i bošnjački narod. Napetost je pojačana od trenutka kada se oko 12 sati masama obratio Numo Pleho, koji je iznio činjenice da se naoružane snage JNA nalaze u Srbiji kod Ljubovijškog mosta i da će sigurno, kada se mase razidu, doći i silom odnijeti kartoteku. Od tog trenutka pojavio se i inat kod Bošnjaka da ne dozvole odnošenje kartoteke na tako sraman način. Mase su povjerovale Numi da će vojska doći po kartoteku. Uskoro će se Plehine izjave i obistiniti. Oko 15 sati u Bratunac su iz pravca Ljubovije stigli vojnici na čelu sa oficirom JNA u činu potpukovnika, koji se sakrio u

privatnu kuću, a zadužio svog prvog pomoćnika, takođe oficira JNA u činu majora, da stvar privede kraju.

Major se prilikom dolaska vojnim vozilima zaustavio na benzinskoj pumpi gdje se iskrcala vojska jačine voda, naoružana automatskim naoružanjem. Major je postrojio vojsku u strijelce, na asfaltnom putu pored benzinske pumpe, i krenuo tom ulicom ka zgradi Opštine Bratunac. Vojnici su držali naoružanje u stavu "gotovs" sa nabijenim bajonetama. Na relaciji od benzinske pumpe do zgrade stare banke, tada zgrade u kojoj su bili smješteni opštinski SlZ-ovi, razdaljina oko 50 metara, major je više puta naređivao da vojska puca. Pucnji su odjekivali gradom kao da je otpočela agresija, što je ulijevalo osjećaj mučnine i podsjećalo na miris izbijanja rata. U međuvremenu sav narod se okrenuo od opštinske zgrade ka pravcu odakle je dolazila vojska. Na rastojanju od 150 metara od benzinske pumpe do Opštine formirao se živi zid. Za vrijeme dok se vojska primicala, Srbi su se izdvojili i prešli na njihovu stranu. Neki od njih su organizovali da se i poneki buket cvijeća nađe na putu kojim je vojska prolazila. Tako se pred Opštinom formiraju dvije suprotstavljene strane. Sa jedne strane, gdje se nalazila vojska odjekivali su povici "Armija!", "Jugoslavija!", "Srbija!", dok su se sa druge strane nalazila jedinica MUP-a R BiH i iza njih Bošnjaci, koji su skandirali "ubice!", "ubice!", "ubice!" Vrhunac ovog događaja bio je momenat kada je major izdao naredbu otvaranja vatre na narod. Pred njega je istupio Adnan Karović k-dir SJB Zvornik i povukao liniju do koje će dozvoliti napredovanje vojnika. On je majoru saopštio da će, kao radnik MUP-a R BiH i predstavnik državnih organa primjenjivati zakonske mjere u cilju sprječavanja otuđenja kartoteke. Spreman je to učiniti i upotrebom oružja. Kada se major približio povučenoj liniji Karović je izdao naredbu jedinicama MUP-a da upere oružje na jedinicu JNA. U tom trenutku svi pripadnici

MUP-a srpske nacionalnosti su se izdvojili iz odreda MUP-a i prešli na stranu vojske. Kada je major utvrdio da se Karović ne šali i da će doći do sukoba, naredio je svojoj jedinici da se povuče u pravcu Ljubovije. Tako se okončao jedan od najdramatičnijih prizora u Bratuncu pred izbijanje agresije. Značajnu pomoć načelniku SJB Bratunac Neziru Muratoviću da sačuva kartoteku pružili su, pored pomenutog Karovića k-dir SJB Vlasenica Fadil Turković, zamjenik k-dira SJB Bratunac Senad Hodžić i najodgovorniji članovi SDA za Bratunac.

Krajem 1991. i početkom 1992. god. JNA vrši lociranje teškog oruđa po lokalitetima Opštine Ljubovija sa okrenutim cijevima ka naseljima u Bratuncu. Naprimjer, na lokalitetu gdje se nalazilo skladište preduzeća "Ingram", u rejonu Krš, postavljene su dvije haubice. Na ograncima planine Nemić, na lokalitetu Markovići, postavljeni su topovi sa okrenutim cijevima ka naseljima s druge strane Drine.¹⁵

Dramatično je bilo i u **Rogatici**. "Prilikom pokušaja nasilnog izuzimanja vojnih evidencija u općini Rogatica, koje je spriječila veća grupa građana muslimanske nacionalnosti," stoji u izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu, "ranjen je jedan pripadnik milicije od strane naoružanog vojnika."¹⁶

U vrijeme pokušaja izuzimanja vojne dokumentacije iz Sekretarijata za narodnu odbranu u Rogatici, na dužnosti šefa Odsjeka za vojne poslove je bio **Mustafa Šetić**, koji, kasnije, o tom događaju piše:

„Prilikom redovnih poslova u Opštinskom sekretarijatu za narodnu odbranu Rogatica, u avgustu 1991. godine sam bio u službenoj posjeti Upravi za odbranu Sarajevo. U razgovoru sa oficirima pomenute

Uprave, oficir bezbjednosti (nepoznato ime i prezime) pitao je za izuzimanje vojne evidencije v/o i m/s iz vojnog odsjeka iz Rogatice, na šta sam ga upozorio da je to neizvodljivo i da to građani neće dozvoliti. Dobio sam obećanje da neće preduzimati nikakve aktivnosti u vezi sa tim.

Međutim, drugi dan kada sam se vraćao sa pauze u kancelariju ispred, zgrade Sekretarijata sam vidio veći broj vojnih m/v. Po ulasku u moju kancelariju zatekao sam nekoliko vojnika sa puškama u rukama uperenih prema zaposlenim radnicima. Pošto sam ja bio tada na dužnosti Šefa odsjeka za vojne poslove, a nije bilo tog momenta nadležnog starješine Sekretarijata, na zahtjev oficira da dozvolimo izuzimanje kartoteke, nisam to dozvolio. Nakon toga vojnicima je naređeno nasilno izuzimanje kartoteke.

U tom momentu su počeli sa iznošenjem kutija, ali s obzirom da je ispred zgrade bio okupljen veliki broj građana, nisu dozvolili da se kutije sa kartonima unose u kamione, već su iste otimali i odnosili u tajna skrovišta u susjedne zgrade i hodnike opštine. Nastala je velika gužva i komešanje vojnika sa građanima. U tom momentu, prilikom naguravanja jednog vojnika sa službenikom policije Alagić Asimom, isti je nožem povrijedio pomenutog policajca koji je hitno prebačen u bolnicu gdje mu je ukazana pomoć i upućen je na dalje liječenje.

Nakon što su uvidjeli da ne mogu ostvariti svoj cilj, zatražili su da im se omogući da nesmetano izađu i upute se prema Sarajevu, što im je i omogućeno. Građani su oslobodili prolaz i oni su nesmetano otišli. U vrijeme ove akcije, bilo je građana koji su nedužnim mladim vojnicima donosili burek i sl.

15 Nijaz Mašić, "Istina o Bratuncu – agresija, genocid i oslobodilačka borba 1992.-1995", Tuzla, 1996., str. 21-22.

16 SR BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 4.

*Nakon što sam preživio stres i što mi je ukazana pomoć u Domu zdravlja u Rogatici, nastavili smo sa aktivnostima na sakupljanju rasturenih kartona v/o i njihovu zaštitu. Bilo je potrebno nekoliko dana da se uspostavi normalno odvijanje poslova i zadataka koliko je u tom momentu bilo moguće u situaciji koja je bila u to vrijeme u BiH.*¹⁷

*

U izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu od 10. septembra 1991. godine također stoji:

„U općini Teslić dio dokumentacije oduzet je također nasilno u drugom pokušaju, što je izazvalo uznemirenje, okupljanje i nacionalnu polarizaciju građana. U određenoj mjeri do pogoršanja međunarodnih odnosa došlo je i u općini Gacko, radi razrješavanja sa funkcije sekretara Općinskog sekretarijata za narodnu odbranu koji se usprotivio preuzimanju vojne evidencije od strane vojnih organa. Nakon toga, vojnu evidenciju u ovoj općini preuzeli su vojni organi.”

*U općini Srebrenik, Višegrad i Zenica preuzimanje evidencije spriječili su građani na taj način što su samoinicijativno nasilnim putem izuzeli vojnu evidenciju i odvezli u za sada nepoznatom pravcu. U općini Srebrenik na mjesnoj deponiji otpadnih materijala, 31. 08. 1991. godine spaljeni su kartoni iz vojne kartoteke.*¹⁸

U Srebreniku, Višegradu i Zenici vojna dokumentacija je ipak spašena i očuvana za daljnji rad Sekretarijata za narodnu odbranu.

Prema tvrdnji očevidaca, paljenje vojne dokumentacije u **Srebreniku** bilo je inscenirano: naime, zapaljeni su bezvrijedni papiri, novine, poneki nevažni dokumenat, a sklonjeni su personalni kartoni i dio kartoteke koji su omogućili, uz rekonstrukciju, normalan rad Sekretarijata.¹⁹

U **Višegradu** je narod organizirano sklonio vojnu dokumentaciju i pokazao veliki stepen patriotizma, ali je kasnije, od te iste JNA i drugih srpskih i srbijanskih jedinica, doživio genocid, stravična ubistva, paljenje živih ljudi u kućama, logore i etničko čišćenje.

U **Zenici**, 1. septembra 1991. godine, u večernjim satima, narod je spriječio vojsku da silom preuzme vojnu dokumentaciju. Prvi izvještaji iz Zenice su bili poražavajući: *„Oko hiljadu ljudi uništilo je sve pred sobom, pokupilo vojnu evidenciju i odnijelo je u nepoznatom pravcu...”*

Novinar E. Bešlić je u „Oslobođenju“ od 2. septembra objavio sljedeći izvještaj:

„Sinoć, oko 22 sata i petnaest minuta grupa od oko hiljadu građana okupila se pred zgradom SO Zenica, a potom nasilno ušla u prostorije Sekretarijata za NO koji se nalazi u novoj zgradi, a u kojoj je inače smještena i Stanica javne bezbjednosti. Provalivši vrata vandali su ukrali kompletnu dokumentaciju vojne evidencije i uništili računarske strojeve, intendantsku opremu, instalacije i dva terminala za automatsku obradu podataka i naprosto demolirali sve prostorije. Njihov pir, navodno iz straha da vojska ne preuzme dokumentaciju, kao što se to desilo u nekim bh. opštinama trajao je,

17 Sjećanje Mustafe Šetića, šefa Odsjeka za vojne poslove Sekretarijata za NO u Rogatici u vezi pokušaja izuzimanja vojne dokumentacije iz Sekretarijata. u privatnoj arhivi autora.

18 SR BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 4.

19 Pored Srebrenika, vojna evidencija i druga dokumentacija Općinskog Sekretarijata za narodnu odbranu uspješno je spašena i sakrivena i u općini Gradačac, u organizaciji Kriznog štaba SDA, odnosno Patriotske lige (prema „Izvještaju PL-a Gradačac“, OO SDA Gradačac, br. 460/96, 20. 07. 1996., str. 1, kopija u arhivi autora).

Žive lomače, Okolina Višegrada, maj-juni, 1992. (M. Ekmečić, "Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. – crtež. i tekstom", Galerija portr. Tuz., Bos. riječ, Wupertal, 1996., 55)

kako nezvanično saznajemo, do oko jedan sat poslije ponoći, a zatim su 'sporni' papiri odvezeni u nepoznatom pravcu! Dio dokumentacije je, nezvanično smo saznali, spaljen ispred zgrade SO.

Jutros rano održana je sjednica Savjeta za narodnu odbranu Zenice. Na ovom skupu energično je osuđen ovaj vandalski čin i zatraženo je da nadležni organi odmah intervenišu i pronađu vinovnike ovog nečuvenog postupka i prema njima preduzmu zakonske mjere. Uz sve to, insistira se da organi gonjenja hitnom akcijom obezbijede da se vrati oteta dokumentacija. Za saniranje velike štete zadužen je Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu. Svi ovi zaključci prezentirani su odbornicima SO na vanrednoj sjednici koja je održana danas.

Načelnik Stanice javne bezbjednosti Nihad Topalović informisao je odbornike da je formirana komisija koja je sačinila zapisnik o posljedicama nemilog događaja, kao i da će se poduzeti daljnje aktivnosti na otkrivanju počinioca nasilnog upada u službene prostorije. Međutim, nekolicina odbornika otvoreno je pitala šta je Stanica javne bezbjednosti učinila da onemogući ovaj vandallizam. U odgovoru se čulo da su optički i alarmni uređaji neispravni.

Mustafa Omanović, delegat Zelenih u Skupštini je rekao: 'Ovakav stampedo nisam vidio ni u filmovima. Neuvjerljiva je izjava iz SJB, jer je očito da se radi o akciji koja je bila organizovana. Dva autobusa Željezare prevozila su ljude koji su učestvovali u ovom sramnom činu. Sve ovo moramo energično osuditi, a ne tek blago konstatovati kako se, navodno, narod spontano okupio i preuzimajući stvari u svoje ruke sam odlučio o sudbini dokumentacije na prisilan način'. (...)

Kada se pristupilo glasanju ova naknadno ubačena tačka o osudi ponašanja JNA usvojena je većinom glasova kao pose-

ban zaključak, dok je zaključak Savjeta za NO usvojen tek u drugom pokušaju, nakon polusatnog prekida sjednice SO i konsultacije u klubovima odbornika! Na kraju sjednice usvojena je i odluka o tome da zenički poslanici u Vijeću građana i opština postave pitanje zašto su vojno-teritorijalni organi vojnu evidenciju oduzeli nasilno samo u opštinama Sjeverne Bosne, dok je Stanica javne bezbjednosti dat rok od deset dana da detaljno informiše odbornike o tome šta je preduzeto u otkrivanju vinovnika upada u prostorije Sekretarijata za NO, a čelnicima stranaka sugerisano da formulišu svoj stav o nemilim događajima.²⁰

Komanda Vojnog okruga, oficiri i vojnici JNA su bili iznenađeni i razočarani, ispred vrata im je vojna dokumentacija nestala – zapaljena i uništena, kako se tada mislilo.

Narod je bio u nedoumici, šta se desilo sa dokumentacijom, a organizatori scenarija sklanjanja vojne dokumentacije, aktuelna vlast, SDA i Patriotska liga su ostvarili svoj cilj – da se vojna dokumentacija skloni na sigurno mjesto.

Ibrahim Purić je bio istaknuti aktivista Patriotske lige i SDA, borac Armije RBiH, čiji je brat Enver učestvovao u organizaciji sklanjanja vojne dokumentacije, a on bio neposredni učesnik i svjedok tih događanja. U svojim sjećanjima o tim hrabrim poduhvatima spašavanja dokumentacije u Zenici napisao je sljedeće:

"Poslije 10. 06. 1991. godine, kada je održan sastanak u Domu milicije u Sarajevu, dolazi do aktivnijeg organizovanja i aktivnosti SDA. Prva veća aktivnost je izuzimanje i sklanjanje vojne dokumentacije iz SNO Zenica, kako bi onemogućili odlazak naših regruta u JNA, u čijim redovima su već bile paravojne jedinice iz Srbije. Sekretar Sekretarijata za NO u Zenici je bio Ranko

20 „Oslobođenje“, utorak, 2. septembar 1991., str. 5

Ostojić, koji je 'prikriveno' bio uz JNA, pa mu nismo vjerovali.

Izvršni odbor SDA je većinom glasova donio odluku da u noći 31. 08. – 01. 09. 1991. godine pozove narod na plato ispred opštine, kako bi se sprovelo u djelo izuzimanje vojne dokumentacije. Sve aktivnosti vodio je IO SDA, a glavni akteri su bili: Mirsad Ibraković (vodio sve aktivnosti), Midhat Subašić, Enver Purić i Sejo Begagić. Predsjednik IO SDA Đidić Fuad sve je odobrio i pratio plan koji je predložio Mirsad Ibraković.

Znalo se da je ispoljen snažan politički uticaj na neodziv regruta u tzv. JNA. U takvoj situaciji SSNO u Zenici formira paralelni organ našem Opštinskom sekretarijatu za NO i to vojni odsjek u Domu JNA Zenica da obavi zadatak regrutacije i upute v/o u JNA. Ovaj nelegalni organ, uz punu podršku garnizona JNA u Zenici, vrlo drsko pokušava se domoći dokumentacije, kartoteke i filmova iz OSNO Zenica. Odluka IO SDA Zenica da se dokumentacija izmjesti na tajne lokacije spriječila je nelegalnom vojnom odsjeku da izvrši svoj zadatak i regrutaciju v/o za tzv. JNA.

Razrađeni zadatak užeg dijela SDA Zenica podrazumijevao je nekoliko grupa:

Prva grupa: Mirsad Ibraković planira, organizuje i rukovodi ulazak u prostorije OSNO, iznošenje dokumentacije do motor-nih vozila ispred zgrade.

Druga grupa: Prevozi dokumentaciju na tajne lokacije.

Treća grupa: Organizuje dovođenje radnika i građana na trg ispred opštine da spriječe eventualni dolazak snaga JNA.

Prostor OSNO, ljude koji su tamo radili, sistem zaštite, alarm, obezbjeđenje, Mirsad Ibraković je poznavao, te je izvršio dobru pripremu svoje ekipe (5+10 omladinaca iz MOS-a), obezbijedio ključeve kancelarija i kasa, obezbijedio sa šefom Službe za O.J.U. (Sejmen Sejad) da u 22 sata u to vrijeme is-

ključi alarme. Dogovoreno je sa načelnikom SJB Zenica (Topalović Nihad) da se policija ne upliće u akciju.

Sve se odvijalo po planu. Prvu turu iznose deset omladinaca i smještaju u kombi beogradske registracije (maska). Iznose i drugu turu koju preuzima Ibrahim Purić u lični automobil („Opel Askona“) i tri puta vozi na njemu poznatu lokaciju. To radi i Midhat Subašić. Za to vrijeme ušla su i druga lica sa skupa ispred opštine, što je stvorilo gužvu u prostorijama OSNO, ali i ubrzalo iznošenje dokumentacije i prevoz na određena mjesta ličnim vozilom. Enver Purić, član IO SDA je od Klice Fahre, pomoćnik sekretara OSNO, dobio ključeve od kancelarije u kojoj se nalazila dokumentacija, rolne filmova, na kojima je bilo pohranjeno sve.

Uglavnom, dokumentacija je izmještena vrlo brzo, sklonjena na više lokacija i što je najbitnije, nakon odlaska vojske iz kasarne, u potpunosti vraćena i korištena tokom oslobodilačko-odbrambenog rata, a koristi i danas...²¹

U službenom izvještaju Ministarstva za narodnu odbranu SR BiH od 10. 09. 1991. navedeno je da su vojne evidencije nenasilno preuzete u općinama: Banja Luka, Bileća, Bosanski Šamac, Bijeljina, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Čajniče, Čelinac, Gacko, Glamoč, Drvar, Donji Vakuf, Hadžići, Han Pijesak, Kalinovik, Kotor Varoš, Ključ, Lopare, Laktaši, Mrkonjić Grad, Novo Sarajevo, Nevesinje, Ljubinja, Prnjavor, Pale, Rudo, Sokolac, Srbac, Skender Vakuf, Sanski Most, Šekovići, Šipovo, Teslić, Trebinje, Ugljevik, Zvornik. U tim općinama ostao je bez posla veći broj radnika, uglavnom srpske nacionalnosti, koji su tražili zaštitu i negodovali zbog postupaka vojnih organa.

„U nekim općinama, u kojima je nasilno preuzeta vojna evidencija, vojna lica i dalje

21 Sjećanja Ibrahima Purića o ovom događaju u rukopisu, u privatnoj arhivi autora.

se ponašaju arogantno, otvoreno prijetе republikim funkcionerima, općinskim rukovodiocima prijetе hapšenjem, pa, čak, nude i novac (Doboj)“²²

SLUČAJ GRADA SARAJEVA

U glavnom gradu Bosne i Hercegovine Sarajevu, od deset gradskih općina, u sedam općina je sklonjena vojna dokumentacija na sigurna mjesta i sačuvana od podlih namjera vojno-teritorijalnih organa, vojnih okruga, oficira i vojnika JNA da je otmu. U tri sarajevske općine, u kojima su sekretari Sekretarijata za NO bili srpske nacionalnosti: Palama, Novom Sarajevu i Hadžićima, dokumentacija je na nenasilan način preuzeta, odnosno predana vojnim organima.

U općini **Pale**, sekretar Sekretarijata za NO Mitar Kovačević je otvoreno sarađivao sa vojno-teritorijalnim organima, oficirima i vojnicima JNA, čiji je zajednički cilj bio agresija na Bosnu i Hercegovinu, istrebljenje Bošnjaka ubistvima i etničkim čišćenjem, tako da je danas paljanska općina naseljena isključivo srpskim stanovništvom. Da bi svoj cilj bezbolno i efikasno postigli, jedine uposlenike Sekretarijata za NO muslimanske nacionalnosti Nevzetu Čutuk i Omera Kujovića su odredili za rad u novoformiranom vojnom odsjeku sa sjedištem u Sarajevu, što je bila najobičnija farsa. Vojna dokumentacija je ostala u posjedu vojno-teritorijalnih organa i vojske (JNA).

U općini **Novo Sarajevo** situacija je bila zamršena. Sekretar Sekretarijata za NO Drago Kovač je odavao „povjerljivog“ čovjeka, ali iza kulisa sarađivao je sa vojno-teritorijalnim organima i na kraju im je u prostorijama Sekretarijata ostavio bez ikakve zaštite dokumentaciju, koju

su vojnici JNA bez otpora uzeli. Naši saradnici iz Sekretarijata za NO su znali za namjere sekretara, pa su prebacili na kompjuter najvažniju personalnu dokumentaciju i sačuvali diskete na osnovu kojih je vojna dokumentacija u Sekretarijatu rekonstruirana.

Predsjednik općine Novo Sarajevo **Kasim Demirović** se prisjeća tih dana:

„Vojno-teritorijalni organi su vršili pritisak da im se preda vojna dokumentacija, što smo mi odbijali. Sekretar Sekretarijata za NO Drago Kovač je sarađivao sa oficirima Sarajevskog vojnog okruga i najvjerojatnije im obećao predati personalne kartone i kompletnu kartoteku, a nama pričao drugu priču, kao vojna dokumentacija je na sigurnom mjestu i dobro zaštićena. Pred kraj avgusta 1991. godine su mi kao predsjedniku općine u najavlјenu posjetu došli predstavnici Vojnog okruga potpukovnik Radoslav Božanić i još jedan oficir, čijeg se imena ne sjećam. Tražili su da im predamo vojnu dokumentaciju, što sam ja energično odbio. Međutim, poslije nekoliko dana sekretar za NO Drago Kovač je u večernjim satima otključao kancelariju i predao vojnu dokumentaciju. Sutradan mi je došao u kabinet i obavijestio me da je 'neko' odnio personalne kartone i drugu dokumentaciju. Ministarstvo za NO RBiH je, znajući za namjere sekretara Kovača, pravovremeno ustupilo Sekretarijatu kompjuter, pa smo mi personalne kartone i druge dokumente prenijeli na diskete koje smo sačuvali i koristili...“²³

Što se tiče **općine Hadžići**, „dio vojne evidencije, na prevaru je predao vojnim organima radnik Općinskog sekretarijata za Narodnu odbranu bez znanja rukovodilaca. Prije toga zasnovao je radni odnos u voj-

22 SR BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 5.

23 Izjava Kasima Demirovića, predsjednika općine Novo Sarajevo, u privatnoj arhivi autora.

*nom organu koji je u formiranju. Za ovim radnikom tragaju građani što može izazvati neželjene posljedice...”*²⁴

Sekretar Sekretarijata za NO u ovoj općini je bio okorjeli SDS-ovac Stojić Milovan, koji je organizirao predaju vojne dokumentacije bez njene zaštite. Znajući za sekretarovo nacionalističko opredjeljenje i ponašanje, načelnik općine Hadžići Mustafa Dželilović i Ibrica Muris, članovi Prvog štaba PL-a u RBiH i Abid Kolašinac, član PL-a, dio dokumentacije su pravovremeno sklonili u skrivenim prostorijama općine, a ista je kasnije bila od velike koristi prilikom rekonstrukcije personalnih kartona.

U **općini Stari Grad** sekretar Sekretarijata za NO Munir Zahiragić, istaknuti član PL-a i SDA, dokazani patriota, na vrijeme je organizirao sklanjanje i zaštitu vojne dokumentacije, personalnih kartona i kartoteku uz saglasnost i svesrdnu pomoć Selima Hadžibajrića, Adnana Selimagića, Hamida Bahte i Nedžada Jažića. Vojnu dokumentaciju su sklonili u „atomske sklonište“ u zgradi Općine Stari Grad.

Iz Sekretarijata za narodnu odbranu **općine Centar** vojnu dokumentaciju i kartoteku smo sklonili na sigurno mjesto i zaštitili je od propadanja. U sklanjanju dokumentacije su učestvovali: Karić Fahrudin, Memišević Asim, Ibragić Ruždija i Pašić Suada. Niko drugi od radnika, u to vrijeme, nije znao gdje se nalazi dokumentacija. U Sekretarijatu je bilo nekoliko radnika za koje smo pretpostavljali da rade za vojsku i KOS.

Sklanjanje dokumentacije je bilo dosta komplikovano, s obzirom da smo je morali skloniti u putpunoj tajnosti (30./31. avgust 1991.). Predsjednik Općine Bulatović je dobio zadatak da osujeti sklanjanje

dokumentacije, što mu nije uspjelo, iako je do kasno u noć obilazio zgradu Općine. Odmah nakon sklanjanja dokumentacije obezbijedili smo fizičko čuvanje zgrade i prostorija. Preko Patriotske lige smo angažirali najbolje članove, prekaljene borce sa hrvatskog ratišta (čuvali su zgradu kao svoju kuću). Subotom i nedjeljom, poslije radnog vremena, niko nije mogao ući u zgradu bez mog odobrenja. Očekivali smo nasilno oduzimanje vojne dokumentacije, bili smo spremni. Bilo je incidenata i sa našim radnicima. Jedan od radnika Sekretarijata je bez moje dozvole ušao u Sekretarijat, radnici zaduženi za obezbjeđenje su ga grubo izbacili. O tom slučaju sam pisao informaciju Izvršnom odboru i Skupštini općine Centar, naravno, opravdao sam postupak radnika na obezbjeđenju. Predsjednik Općine dr. Radomir Bulatović i članovi Izvršnog odbora (IO) Tanasijević Predrag i Elez Milorad su otvoreno sarađivali sa vojnim vlastima. Na sastancima IO su tražili moju odgovornost, naravno uzalud, jer su mi drugi članovi IO davali podršku.

Općina **Novi Grad** je najmnogoljudnija općina sa najobimnijom dokumentacijom, imala je 28 mjesnih zajednica. Odluku o sklanjanju personalnih kartona i kartoteke je donio sekretar Općinskog sekretarijata Berbić Suad, član Prvog štaba PL u RBiH, uz pomoć i podršku Safeta Hadžića, predsjednika SDA Novi Grad i člana Prvog štaba PL, Darimira Čurčića, zamjenika Općinskog sekretara za narodnu odbranu, te članova PL: Sulje Kapidžije, Safeta Baltića, Ševčeta Kalića i Rahima Baltića, kao i dvojice aktivista koji su iznosili dokumentaciju: Hase Dude i Bajre Čerkeza. Dokumentacija je sklonjena u privatnoj kući Aziza Ahmetpahića na brdu Mojnilo, Mjesna zajednica Švrakino selo.

24 SR BiH, Ministarstvo za narodnu odbranu Sarajevo, „Informacija o političko-sigurnosnoj situaciji u SR Bosni i Hercegovini sa stajališta nadležnosti Ministarstva za narodnu odbranu“, Sarajevo, 10. 09. 1991., str. 5.

U **Općini Ilijaš** se bezbjednosna situacija svakodnevno pogoršavala. Vojni organi, uz saradnju sa SDS-om i srpskim ekstremistima, su prijetnjama i ucjenama pokušavali doći do vojne dokumentacije, što im na sreću nije uspjelo. Sekretar Sekretarijata za NO općine Ilijaš Amir Alispahić je na vrijeme sa saradnicima – Edhemom Rizvom i Dževadom Alićem – sklonio kartoteku i kartone vojnih obveznika na sigurno mjesto u skrivenoj prostoriji Sekretarijata.

Slična bezbjednosna situacija je bila i u **Općini Vogošća**, učestali su zahtjevi, uz prijetnje i ucjene vojno-teritorijalnih organa da im se preda vojna dokumentacija. Personalni kartoni i kartoteka su na vrijeme sklonjeni. Na zahtjev Harisa Trnke, člana Prvog štaba PL-e u RBiH i predsjednika SDA Vogošća, vojnu dokumentaciju su organizirano sklonili Elvedin Mehić, sekretar Sekretarijata za NO, Bilal Hasanović, predsjednik Općine Vogošća, Šućrija Prašo i Huso Fazlić. Dokumentacija je sklonjena i razmještena na više mjesta u zgradi Općine Vogošća i zgradi Sekretarijata za NO.

U **Općini Ilidža**, SDA i Patriotska liga su pravovremeno donijeli odluku da se ne dopusti vojnim organima da izuzmu vojnu dokumentaciju i da se personalni kartoni sa kartotekom sklone na bezbjedno mjesto.

Ševkija Duranović, član Kriznog štaba grada Sarajeva (kasnije i regije) i član najužeg rukovodstva SDA Ilidža – politički dio PL-e, prisjećajući se tih događanja, ispričao je: *„Bio je topao jutarnji dan, krajem avgusta ili početkom septembra, nazvao me je saradnik, član PL-e i rekao da je ‘vojska’ krenula prema zgradi Sekretarijata za NO. Odmah sam nazvao aktiviste iz PL-e i SDA i upoznao ih sa situacijom i zatražio da se u što većem broju okupimo na proteste pred zgradu Sekretarijata za NO koja se nalazila u centru Ilidže. Kada sam ja došao, pred zgradom Sekretarijata je bio veliki broj gra-*

đana. Okupilo se nekoliko stotina ljudi spremnih da brane vojnu dokumentaciju“.

Kartoteku sa personalnim kartonima sa svojim saradnicima su sklonili sekretar Sekretarijata Beriz Belkić i zamjenik sekretara Hajrudin Hajro Avdibegović, tako što je jedan manji dio dokumentacije čuvao sekretar Belkić, a drugi veći dio je u naselju Hrasnica sklonio njegov zamjenik Avdibegović.

Iz Sekretarijata za NO u **Trnovu** je na vrijeme premještena vojna dokumentacija na sigurno mjesto. Sekretar Sekretarijata za NO Hamdo Karić, komandant PL-a u Trnovu i Ramiz Terzo su kartoteku i personalne kartone sklonili u kuću Ramiza Demira u MZ Kijevo, Trnovo.

KAKO SU OSUJEĆENE NAMJERE JNA U POGLEDU MASOVNE REGRUTACIJE

Kao podrška provođenju (implementaciji) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi, u pripremi agresije na Bosnu i Hercegovinu, na teritoriju BiH su iz više pravaca nenajavljeno ušle vojne kolone JNA iz Srbije i Crne Gore (septembar 1991.).

Reagujući na to, Predsjedništvo RBiH je 20. septembra 1991. godine donijelo odluku da JNA više nije dobrodošla u BiH i da se zbog toga mora povući s teritorije Republike.

Predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović je 21. septembra 1991. godine uputio pismo predsjedniku Republike Srbije Slobodanu Miloševiću, u kojem je, između ostalog, tražio da Generalštab oružanih snaga SFRJ odmah izda naredbu da oružane kolone napuste teritoriju Bosne i Hercegovine istim pravcima odakle su i došle; da nadležne vojne vlasti narede mobilizaciju teritorijalnih jedinica na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine; te da Predsjedništvo SFRJ odmah održi sjednicu na kojoj bi se raspravljala aktuelna politič-

ko-bezbjednosna situacija u Bosni i Hercegovini i donijele odgovarajuće odluke.²⁵

Milošević je telefonirao Karadžiću i izrazio svoje nezadovoljstvo odlukom Predsjedništva RBiH.

„SM: Slušaj dvije stvari. Ovo Predsjedništvo izgleda kao da je donijelo jednoglasnu odluku o izlasku vojske iz Bosne; RK: Ne, ne. Nije to tako. Nikola (Koljević) nije ovdje, a Biljana (Plavšić) je bila protiv; S.M. Da, da, ali Krizni štab je ovdje i niko se ne suprotstavlja ovim nelegalnim i izdajničkim aktivnostima. On ne može izbrisati pravo JNA da bude tamo; R.K. Svi Srbi su protiv. I niko ne zna šta je ovaj Krizni štab. Moram se vidjeti sa Plavšićkom; S.M. To se mora riješiti i mora se dići velika buka oko toga.... (Izvor: Kjell Arild Nilsen, *Milošević u ratu u Hagu–dokumentacija*, Sarajevo, 2013., str. 154).

*

Vojno-teritorijalni organi, nezadovoljni primjenom Zakona, traže nove načine da dođu do vojnika. Od 111 općina u Republici Bosni i Hercegovini, 63 nisu predale vojnu dokumentaciju, odbile su saradnju sa vojno-teritorijalnim organima, a 48 ih je predalo tu dokumentaciju i prihvatilo vojno-teritorijalne organe.

Ovi podaci su bili poražavajući za vojni vrh JNA. U Hrvatskoj se rat rasplamsavao, pripremala se agresija na Bosnu i Hercegovinu, smanjivao se broj vojnika JNA, ginuli su na ratištima, neki su dezertirali, a veliki broj smo i mi spasili iz kandži JNA, sa ratišta ili iz kasarni.

Poslije desetodnevnog rata u Sloveniji, obustavili smo slanje regruta u JNA. U Sekretarijatu za NO općine Centar posljednju manju grupu regruta, i to većinom dobrovoljaca srpske nacionalnosti, poslali smo početkom jula 1991. godine.

Smanjili smo, a kasnije i obustavili sve aktivnosti u vezi sa mobilizacijom građana, koji su trebali da budu „topovsko meso“ za zločinačke namjere JNA i njihovih političkih mentora iz Srbije i srpskih ekstremista iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih krajeva nekadašnje Jugoslavije.

Vojno-teritorijalni organi su, u svojoj nemoći da dođu do „svježih“ regruta (vojnika), preduzimali nezakonite, nemoralne i, može se slobodno reći, fašistoidne metode, odobrene ili predložene od najviših vojnih organa SSNO i Generalštaba JNA.

Iz vojnih okruga su vojno-teritorijalni organi, zaobilazeći nadležne sekretarijate za NO, upućivali pozive za „vojne vježbe“ direktno na adrese vojnih obveznika, što je uznemirilo građane. Ovakav način dolaska do vojnika je ubrzan u decembru 1991. godine i nastavio se u 1992. godini, srećom sporadično pošto nisu imali dovoljno personalnih kartona obveznika.

Vojni vrh je – navodno radi smirivanja situacije, a ustvari pravi razlog je bio da JNA dobije na vremenu u svojim dugim pripremama i realizaciji svog zločinačkog plana – predložio sastanak sa članovima Predsjedništva SRBiH koji je održan 24. decembra 1991. godine u zgradi Predsjedništva. Ovaj sastanak je bio najobičnija farsa i prevara vojnog vrha koji je istog dana u večernjim satima prekršio svoja obećanja iz zvaničnog saopćenja pročitano po završetku sastanka.

Slijedećeg dana je o ovom događaju u „*Oslobodenju*“ objavljen članak novinara R. Živkovića sa naslovom „Armija obećava mir“ i podnaslovom „Ključni stav Armije jeste da neće silom nametati politička rješenja i da će spriječiti rješenje eventualnih sukoba – uprkos zahtjevima da susret bude

25 Pismo predsjednika Predsjedništva SR BiH Alije Izetbegovića, upućeno 21. septembra 1991. godine predsjedniku Socijalističke Republike Srbije Slobodanu Miloševiću u Beograd, nalazi se u arhivi Predsjedništva BiH, a kopija u privatnoj arhivi autora.

otvoren za javnost, razgovori vođeni iza potpuno zatvorenih vrata...”

“General Jugoslavenske narodne armije Veljko Kadijević sa svojim saradnicima boravio je juče u Sarajevu gdje je u Predsjedništvu SRBiH razgovarao sa više članova ovog državnog rukovodstva i predstavnika političke vlasti u Bosni i Hercegovini. Sa Veljkom Kadijevićem na ove razgovore, koji su obavljani bez prisustva javnosti, doputovali su još i admiral Stane Brovet, zamjenik saveznog sekretara, zatim Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba JNA i general-major Aleksandar Vasiljević i pukovnik Slobodan Jevtović... Od državnog i političkog rukovodstva BiH u razgovorima su učestvovali predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović, zatim članovi Predsjedništva dr. Biljana Plavšić, Ejup Ganić i Stjepan Kljuić, te lideri SDS-a Radovan Karadžić, kao i predsjednik Skupštine SRBiH Momčilo Krajišnik i predsjednik Vlade BiH Jure Pelivan. Razgovori generala i predstavnika državnog i stranačkog rukovodstva Republike vođen je, inače, bez prisustva novinara iako je nekoliko redakcija dan-dva prije i zvanično zatražilo da ovaj skup bude otvoren za javnost...”

Nakon sastanka iza zatvorenih vrata, izdato je zvanično saopštenje u kojem se, uz ostalo, kaže: ‘Predmet razgovora bila je uloga i položaj armije u aktuelnoj političkoj situaciji u Bosni i Hercegovini. Ključni stav armije jeste da ona neće silom nametati politička rješenja, a da će spriječiti širenje eventualnih međunacionalnih sukoba.

Postignuta je puna saglasnost da je najbitnije obezbijediti mir u Republici Hrvatskoj. Hitan prekid vatre je preduslov za što skorije dovođenje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija na krizna područja. Pored ostalog, dogovoreno je: da se rasformiraju sve paravojne formacije; da se protiv počinilaca zločina provede zakonski postupak; da se obezbijedi bezbjedan povratak izbjeglica

njihovim domovima; da se obezbijedi normalno funkcionisanje privrednih djelatnosti, a posebno saobraćaja, namjenske industrije i snabdijevanja.”²⁶

Tu večer, 24/25. decembar 1991. godine, vojno-teritorijalni organi su zatražili da se provede opća mobilizacija, prva takve vrste poslije tršćanske krize (ranih pedesetih godina). Naravno, mi smo odbili provođenje opće mobilizacije, a vojno-teritorijalni organi nisu imali podataka iz personalnih kartona, pa nisu ni mogli samostalno provesti opću mobilizaciju. Da smo ovu naredbu proveli, samo iz tri sarajevske općine bi bilo mobilisano blizu 21.000 Sarajlija. U općini Centar, po svim osnovama moglo je biti mobilisano 7.065. obveznika, u Novom Gradu 9.978, a u Starom Gradu 3708. Preko stotinu hiljada obveznika, nedužnih građana iz Sarajevskog okruga, bi krenuli na Dubrovnik, na Slavoniju i druga ratišta u Hrvatskoj i pitanje je da li bi odbrambene snage te države izdržale.

Dakle, i ovaj slučaj je samo potvrdio da su članovi vojne vrhuške, a posebno Savezni sekretar za NO u Jugoslaviji, general Veljko Kadijević, komandant Generalštaba general Blagoje Adžić, general Aleksandar Vasiljević i drugi generali iz njihovog kruga najobičniji lažovi, odgovorni za strahovite zločine na ratištima Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova.

Dan poslije održanog sastanka i lažnih obećanja vojne vrhuške, 25. decembra 1991. godine (na dan katoličkog Božića) vojno-teritorijalni organi su nastavili da neovlašćeno upućuju pozive za mobilizaciju.

Ovakvi nelegalni pozivi za vojne vježbe su upućivani na razne adrese u RBiH. Iz Konjica je novinar “Oslobođenja” (E. B.) zabilježio: “Konjic, 25. decembar – I građani Konjica počeli su dobijati pozive za vojne vježbe koji stižu direktno od Komande Vojnog okruga Mostar. To nam je saopštio

26 „Oslobođenje“, srijeda, 25. decembar 1991., (novinar R. Živković).

doktor Rusmir Hadžihuseinović, predsjednik Skupštine opštine Konjic i istovremeno rekao da građani, na osnovu odluka Predsjedništva Republike i Ministarstva za narodnu odbranu BiH, nisu dužni da se odazivaju na ove pozive. Prema riječima doktora Hadžihuseinovića, za pozivanje u rezervu nadležan je samo Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu.²⁷

Pošto su iscrpili sve mogućnosti da dođu do osobnih podataka obveznika, vojni okruzi su zatražili pomoć od štabova Teritorijalne odbrane RBiH. O tome me je pravovremeno obavijestio pukovnik Hasan Efendić, komandant Štaba TO grada Sarajeva i predao mi na uvid akt komandanta RŠTO RBiH general-pukovnika Drage Vukosavljevića pod oznakom „vojna tajna, povjerljivo“, a odnosio se na uzimanje podataka iz jediničnih kartona RJTO od strane vojno-teritorijalnih organa. Pukovnik Efendić me je upoznao da je ovo prvi slučaj u njegovoj karijeri da vojni organi traže personalne podatke obveznika od štabova TO.

U ovom povjerljivom aktu piše:

„Izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi regulisano je da poslovi vojne obaveze i mobilizacije pređu u nadležnost vojno-teritorijalnih organa. Realizacijom ovih zakonskih odredaba nastale su poteškoće u radu vojno-teritorijalnih organa, jer jedan broj opština je odbio da preda potrebnu dokumentaciju ovim organima. Komanda vojnog okruga Sarajevo obratila nam se sa molbom da se omogućiti referentima iz vojnih odsjeka pristup kartotekama RJ TO koje se čuvaju u štabovima i komandama TO radi formiranja matične kartoteke. U vezi prednjeg ovaj štab je zauzeo stav da svi štabovi i komande TO (RŠTO, OkŠTO, GrŠTO, KzR, partbrTO i OpŠTO)

omoguće odgovornim licima iz vojnih odsjeka da neposredno uzimaju potrebne podatke iz jedinične kartoteke RJ TO.

Podaci bi se uzimali uz prisustvo odgovornog lica iz štaba – komande TO, a služili bi za formiranje matične kartoteke i kartoteke MS za v/o i davaoca MS iz popisa na RR-u u RJ TO.

Sa ovim aktom upoznati potčinjene štabove i komande TO.”²⁸

Vojni organi su preko komandanta štaba TO SRBiH generala Vukosavljevića ovim aktom željeli da dođu do potrebnih podataka u štabovima TO do kojih nisu mogli doći u nekim od sekretarijata za NO. O ovom „aktu“ i namjerama Štaba TO RBiH sam upoznao predsjednika Predsjedništva Aliju Izetbegovića i republičkog sekretara za narodnu odbranu Jerka Doku, kako bi pravovremeno osujetili namjere vojno-teritorijalnih organa na teritoriji RBiH. Sa pukovnikom Hasanom Efendićem sam se dogovorio da se pokuša onemogućiti uvid u dokumentaciju kartoteke RJ TO, da se odmah skloni određeni broj kartona, da se u preostalim kartonima izmijenjaju imena i prezimena, napišu pogrešne adrese i sl. Pukovnik Hasan Efendić je istog dana o ovim zaključcima upoznao komandante općinskih štabova TO koji su bili probosanski opredijeljeni. Sjećam se da su naša naređenja pravovremeno izvršili komandanti OpŠTO Trnovo Hamdo Karić i OpŠTO Centar Nedim Čehić, OpŠTO Stari Grad Hamid Bato, vjerujem, kasnije, i drugi komandanti OpŠTO.

Početkom februara 1992. godine na adresu velikog broja sarajevskih preduzeća stigao je zahtjev komande vojnog okruga – vojni odsjek Sarajevo Grad – da im se dostave podaci za sve zaposlene koji nisu služili vojni rok.

27 „Oslobođenje“, četvrtak, 26. decembar 1991., str. 1

28 Akt RŠ TO BiH, pov. br. 05/1635-2 od 06. 01. 1992. godine, „Uzimanje podataka iz jediničnih kartona RŠ TO od strane vojno-teritorijalnih organa“, u privatnoj arhivi autora.

Vojni organi pismenim putem, na osnovu zahtjeva SSNO koje je potpisao načelnik vojnog odsjeka potpukovnik Radosav Božanić, traže da im se dostave osnovni podaci o radnicima koji nisu služili vojni rok, uz ime i prezime, očevo ime, mjesto i godinu rođenja i adresu stanovanja. Taj zahtjev vojno-teritorijalnih organa izazvao je u većem broju preduzeća dileme, nerazumijevanje, pa i revolt.

U vezi se ovim posljednjim potezom vojnih organa, kada je riječ o vojnoj dokumentaciji i evidenciji, i putevima kojima Armija pokušava da dođe do popune smanjenog regrutnog sastava, reagiralo je Ministarstvo za NO RBiH: „*Ovakve radnje vojnih organa su nelegitimne i nelegalne, preduzeća i druga pravna lica od kojih su zatraženi podaci o licima koja nisu služila vojni rok nisu obavezni da ispune zahtjeve Armije...*“.

U funkciji Gradskog sekretara Sekretarijata za narodnu odbranu u Sarajevu, svakodnevno sam novinarima davao izjave o nelegalnim postupcima i nezakonitim radnjama vojno-teritorijalnih organa u vezi sa traženjem podataka od preduzeća za osobe koje nisu služile vojni rok i upućivanjem poziva obveznicima zaobilazeći nadležne sekretarijate za narodnu odbranu:

„*Zbog ovih poziva koji su učestali i gdje stoji da neodazivanje pozivu povlači odgovornost mnogo je onih koji dolaze u Sekretarijat za NO Skupštine grada Sarajeva, kaže Nihad Halilbegović, sekretar ovog Sekretarijata i pominje u vezi s tim ljetošnju odluku Vlade BiH o odgađanju primjene saveznog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi, a prema kojoj se na teritoriji ove republike odgađa prenošenje poslova iz domena vojne obaveze i vojne mobilizacije iz nadležnosti republičkih organa NO i Se-*

ekretarijata za NO opština na vojno-teritorijalne organe“.²⁹

U funkciji sekretara Općinskog sekretarijata Centar Sarajevo, uputio sam svim preduzećima i drugim pravnim licima na području općine Centar akt u predmetu: „*Davanje podataka o licima koja nisu služila vojni rok*“. U istome stoji sljedeće:

„*Od Ministarstva za narodnu odbranu Sarajevo dobili smo obavijest da vojni organi od preduzeća i drugih pravnih lica traže podatke o licima koja nisu služila vojni rok, kako bi ih mimo ovog organa i znanja Ministarstva za narodnu odbranu, Predsjedništva SR BiH i ovog organa uputili na služenje vojnog roka.*

U vezi s tim obavještavam vas da u smislu Odluke Vlade SRBiH o odlaganju primjene Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani („Sl. list SRBiH“, br: 28/91), jedini nadležni organ za traženje podataka za potrebe vojne obaveze i mobilizacije na području ove opštine je ovaj Sekretarijat. Dakle, zahtjevi vojno-teritorijalnih organa su nelegitimni i nelegalni, pa po istim niste dužni postupati.

Za sve informacije obratite se ovom Sekretarijatu na telefon 34-505.“³⁰

Ovakve i slične akte uputili su i drugi općinski sekretari za NO koji su bili pod utjecajem SDA i Patriotske lige. U vezi sa našim instrukcijama preduzeća su obustavila saradnju sa vojno-teritorijalnim organima, odbijajući njihove zahtjeve da im se dostavljaju podaci o radnicima, bacajući te zahtjeve u korpu za smeće. Tako je i ovaj posljednji pokušaj vojnih okruga i JNA da se domognu imena građana koji nisu služili vojsku propao.

Primjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o NO je onemogućena.

29 „Oslobođenje“, 14. februar 1992. godine.

30 Primjerak dokumenta sačuvao sam u svojoj privatnoj arhivi.

Patriotska liga je i ovom prilikom dobila bitku.

PRIJETNJE VOJNOG OKRUGA JNA SARAJEVO OPĆINSKIM SEKRETARIJATIMA ZA NARODNU ODBRANU

Komanda vojnog okruga je bila energična u zahtjevu da joj se preda vojna dokumentacija. Više puta su zvali telefonom, prijetili, dolazili u kancelarije Sekretarijata, ali su uvijek izlazili razočarani. Tako su u prethodno najavljeni posjetu Sekretarijatu za narodnu odbranu općine Centar, adresiranu na moje ime, 23. avgusta 1991. godine, došli komandant vojnog okruga Sarajevo pukovnik Obrad Popović, pomoćnik komandanta za mobilizaciju potpukovnik Radoslav Božanić, te potpukovnik Stjepan Pleli, u pratnji predstavnika Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (SSNO) iz Beograda, čije ime nisam saznao, ali sjećam se da je bio pukovnik po činu. Došli su u vezi s primjenom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi i dogovora oko preuzimanja vojne dokumentacije. Ispred općine Centar bili su prisutni predsjednik Općine prof. dr. Radomir Bulatović i član Izvršnog odbora Muhamed Smailbegović.

Na zahtjev predstavnika SSNO iz Beograda da predamo vojnu dokumentaciju (kartone i kartoteke i dr.) ja sam se suprotstavio, pozivajući se na Odluku Vlade SRBiH, donesenu na 76. sjednici, održanoj 23. 08. 1991. godine, kojom se „odlaže primjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi“.³¹ Situacija je bila dosta neizvjesna. Pale su i teške riječi, čak i

prijetnje. Međutim, nisam popustio. Rekao sam predstavniku SSNO-a iz Beograda da on može naređivati u Srbiji, a da zaboravi Bosnu, kod nas može biti samo musafir i ništa više. Kada je zatražio da obiđe kancelarije Sekretarijata, ustao sam i oštro mu rekao ‘sjedite i pijte kahvu, nema obilaska kancelarija!’ Otišli su pognutih glava, ljuti i nezadovoljni.

Predsjednik Skupštine općine Centar prof. dr. Radomir Bulatović uputio je akt adresiran na sekretara općinskog sekretarijata za NO Sarajevo – Nihada Halilbegovića, sljedećeg sadržaja:

*„Dana 4. septembra 1991. godine, primio sam zahtjev pov. br. 03-1/32 od 4. IX. 1991. godine Komande vojnog okruga Sarajevo u vezi ispunjavanja zakonskih obaveza o vojnoj obavezi zakona o opštenarodnoj odbrani, te zahtijevam da se postupi po istom, kako bi se moglo dalje raditi na redovnom popunjavanju jedinica JNA.“*³²

U aktu Komandanta vojnog okruga Sarajevo upućenog predsjedniku SO Centar Sarajevo 04. 09. 1991. godine između ostalog je stajalo:

*„Na osnovu navedene odluke, organi Komande vojnog okruga Sarajevo, s predstavnicima SSNO su dana 23. avgusta 1991. godine obavili razgovor sa predstavnicima opštine Centar u smislu postizanja dogovora za preuzimanje dokumentacije. Na sastanku s predstavnicima opštine, predsjednik opštine je izrazio spremnost da se, poštujući Savezni zakoni, treba na legalan način izvršiti primopredaja poslova. Ovakvom stavu oštro se suprotstavio sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu zahtijevajući da se poštuju stavovi MNO SRBiH.“*³³

31 Kopija Odluke Vlade SRBiH sa 76. posebne sjednice od 23. 08. 1991. godine, u privatnoj arhivi autora.

32 Akt predsjednika Skupštine općine Centar prof. dr. Radomira Bulatovića od 04. 09. 1991. godine, u privatnoj arhivi autora.

33 Akt Komande vojnog okruga Sarajevo, pov. br. 03-1/32 od 4. 9. 1991. godine, u privatnoj arhivi autora.

Na zahtjev predsjednika općine Centar odgovorio sam odmah, 5. 9. 1991. godine, opravdavajući postupak Sekretarijata:

"Poznato vam je da se rukovodioci i drugi zaposleni u općinskim organima uprave moraju ponašati prema Zakonu o državnoj upravi, pa vam u tom smislu preporučujem da pročitate članove 58. i 60. Zakona o državnoj upravi."

Komanda vojnog okruga je 18. 11. 1991. godine aktom str. pov. br. 29-1/91 svim "neposlušnim" sekretarima uputila "Upozorenje o primjeni i sprovođenju zakona o vojnoj obavezi". U upozorenju se, između ostalog, navodi: *"...Iz toga proizilazi vaša obaveza realizacije zadatka vojne obaveze i mobilizacije, te da ne sprečavate radnje koje su predviđene članom 3. stav 1. i 2. i čl. 4. stav 1. i 2. Zakona o vojnoj obavezi i čl. 3. stav 1. tačka 1. Pravilnika o obavljanju vojne obaveze, jer neizvršenjem navedenih radnji, činite krivično djelo protivzakonitog oslobođanja od vojne službe iz čl. 216. stav 1. KZ SFRJ i krivičnog djela podrivanja vojne odbrambene moći iz čl. 121. stav 1. KZ SFRJ, a u vez i sa čl. 113. i čl. 226 stav 3. KZ SFRJ", da bi ova komanda mogla nesmetano obavljati zakonom predviđene radnje, a u slučaju da određena lica ili organi ne primjenjuju norme predviđene zakonom, bit će prinuđena da preko vojno-pravosudnih organa pokrene krivičnu odgovornost protiv odgovornih lica, kao i onih lica koja*

su na bilo koji način spriječila ili sprječavaju primjenu zakona o vojnoj obavezi, a kako je Predsjedništvo SFRJ 1. 6. 1991. godine donijelo Odluku i proglasilo postojanje neposredne ratne opasnosti u SFRJ ("Sl. list SFRJ", br. 75) od 18. 10. 1991. godine stvoreni su uslovi iz čl. 226. KZ SFRJ da se prema učiniocima ovih krivičnih djela, kao i sličnih izriču strožije sankcije." Upozorenje je potpisao komandant komande Vojnog okruga Sarajevo pukovnik Obrad Popović.³⁴

Vojni sud u Sarajevu, Ulica Prvomajska 29, meni kao okrivljenom upućuje poziv sljedeće sadržine: *"Pozivam vas da kao okrivljeni dođete u ovaj sud radi ispitivanja dana 12. 12. 1991. godine u 10.00 časova, soba br. zbog krivičnog djela 216 – 226 iz ZK SFRJ"*. Poziv je potpisao istražni sudija Živko Ostojić.

Ove i druge prijetnje nisu pogađale samo sekretare, već i njihove porodice. Moja porodica bila je također uznemirena i uplašena.³⁵

Prijetnje JNA dospjele su i do šire javnosti.

Dnevni list **"Oslobođenje"** od srijede 18. decembra 1991. godine u naslovu "Sekretari pod ključem" i podnaslovima *"Posljednji čin ljetosnje drame sa vojnom dokumentacijom..."* piše:

"Komanda Vojnog okruga Sarajevo dostavila vojnom sudu prijave protiv sekretara sekretarijata za NO koji su vojno-teritori-

34 Upozorenje o primjeni i sprovođenju Zakona o vojnoj obavezi, str. pov. br. 29-1/91 od 18. 11. 1991. godine, u privatnoj arhivi autora.

35 Na ovome mjestu moram pribilježiti jedan lični doživljaj. Tih dana kući sam dolazio uglavnom kasno. Jedne večeri, u septembru, došao sam oko 23.00 sata, a na vratima su me dočekali supruga i djeca, bili su uplakani. Pitao sam suprugu, šta je, zašto plače, odgovorila je da je dolazio oficir JNA, potpukovnik Remzo Ajanović, rekavši da je prisustvovao sastanku viših oficira na kojem je pukovnik Popović Obrad, komandant Sarajevskog vojnog okruga, saopštio da se priprema hapšenje Nihada Halilbegovića i da će se to uraditi nasilnim upadom u stanu. Odgovorio sam joj da je to besmislica i da nije nerealno. U primaćoj sobi sam zatekao majku kako klanja jaciju. Kada je obavila namaz, zaplakala je i zagrlila me, rekavši: "Nisam znala da si ti u takvim problemima". Bilo mi je teško gledati majčine suze... Brzo sam se snašao i rekao joj: "Mama, ti si vjernica, sve je u Božijim rukama." Sutra, kada sam došao na posao – saznao sam da je, igrom slučaja, pukovnik Popović doživio tešku saobraćajnu nesreću i da leži na traumi. Nazvao sam majku i, u želji da je utješim, rekao joj: "Vidiš mama, sve je u Božijim rukama." Poslije ovoga, ipak, mijenjao sam mjesto boravka, a najčešće sam spavao u prostorijama Sekretarijata.

jalnim organima onemogućili raspolaganje sa vojnom dokumentacijom... Prema podacima do kojih smo uspjeli doći, sekretari nisu baš brzi da se jave na poziv vojnog suda, uglavnom ili ignorišu ili ih odlažu u ladice. Međutim, ukoliko ne dođu na zakazanu raspravu bit će privedeni kažu u Vojnom sudu u Sarajevu. Nihad Halilbegović, sekretar Sekretarijata za NO Općine Centar (ujedno i sekretar Sekretarijata narodne odbrane Skupštine grada Sarajeva) koji je dobio upozorenje Komande vojnog okruga Sarajevo o primjeni i sprovođenju zakona o vojnoj obavezi u kome se prijete krivičnim gonjenjem, kaže: 'Mi smo postupili po Odluci Vlade BiH i Ministarstva za NO BiH. Po Zakonu o državnoj upravi mi smo morali raditi po nalogu i Odlukama Vlade BiH i našeg Sekretarijata na nivou Republike, a ukoliko vojni organi smatraju da je odluka Vlade BiH nezakonita, trebalo je da pitanje zakonitosti i ustavnosti pokrenu na Ustavnom sudu, a ne da nam šalju upozorenja, pozive i prijetnje', pojašnjava Halilbegović." U daljem tekstu, prenose se riječi pukovnika Obrada Popovića, komandant komande Vojnog okruga Sarajevo: „Reč je o očitoj opstrukciji sekretara narodne odbrane i lično njihovoj odgovornosti“. U istom tekstu, a povodom posjete vojnom tužilaštvu piše slijedeće: „Potpukovnika Radomira Gojevića Vojnog tužioca JNA u Vojnom sudu u Sarajevu zamolili smo da pojasni kako će se eventualno sankcionisati sakrivanje vojne dokumentacije. Reč je o krivičnom delu protiv zakonitog oslobađanja od vojne službe i po čl. 216 KZ SFRJ zato se izriče kazna od 1 do 5 godina zatvora – kaže potpukovnik Gojević. Međutim, kako je reč o postojanju neposredne ratne opasnosti u SFRJ, a takvu odluku donijelo je Predsjedništvo SFRJ, stvoreni su uslovi za primjenu čl. 226 KZ prema kome se izriče kazna zatvora od najmanje 3 godine.”

Po objavljivanju ovog teksta u „Oslobođenju“, sa svih strana sam dobijao podršku.

Aktivisti SDA i Patriotske lige na terenu su istog dana održali sastanke, osudili postupak vojno-teritorijalnog organa i dali mi bezrezervnu podršku, stizale su peticije sa svih strana. Na hiljade aktivista Patriotske lige su se potpisivali u znak podrške, u čemu su najaktivniji bili Hrastovi I i Hrastovi II. I SDA je oštro reagirala. Podršku su mi dali Općinski odbor SDA, Gradski odbor SDA i Centrala.

S obzirom na situaciju u kojoj sam se našao i na svakodnevne prijetnje, SDA i Patriotska liga su mi mimo mog znanja odredili pratioca. Sjećam se jedne večeri, oko 23 časa, na moja vrata je došao jedan krupan čovjek, osrednjih godina, i predstavio mi se: „Ja se zovem Karameho i od večeras sam vaš pratilac po naređenju IO Stranke SDA“. Bio sam iznenađen, ali sam se brzo snašao, uveo sam ga u stan gdje smo se upoznali. Odavao je dosta hrabrog, odvažnog i odanog čovjeka, odmah sam uočio da je do kraja privržen slobodarskim idejama Patriotske lige. Rekao je da mu je naređeno da me prati u stopu i zamolio me da mu ne bježim. Ja sam se usprotivio pratnji, smatrajući da mi nije potrebna, posebno što sam želio slobodno kretanje. Kada sam vidio da nemam kud i da Karameho ne odustaje, ja sam pristao na saradnju, ali nevoljno. Od tada je svako jutro po mene dolazio, čekao me pred vratima, sačekivao u kancelariji i pratio do stana. Više puta sam pokušao da ga izbjegnem kao pratoca, ali me je uvijek nalazio. Govorio je da odgovara za moj život – pa, prema tome, učinit će sve da me zaštiti. Ja sam mu preko Avde Hebiba, tada pomoćnika ministra za unutrašnje poslove, obezbijedio oružje. Karameho je svoj zadatak odradio časno, a odmah nakon početka agresije na Sarajevo stupio je u prve borbene redove. Dva sina su mu poginula u borbi kao šehidi, treći sin iako maloljetan bio je pripadnik Armije R BiH.

Bezbjednosna situacija u općini Novi Grad se svakodnevno narušavala. Za takvo stanje su SDS i opozicija optuživali aktuelnu vlast, a kao razlog za to su najčešće isticali sklanjanje vojne evidencije. Na vanrednoj sjednici Izvršnog odbora Skupštine opštine Novi Grad od 04. oktobra 1991. godine, raspravljalo se o sklanjanju vojne dokumentacije. Novinar je tom prilikom zabilježio:

„Sklanjanje vojne evidencije iz zgrade SO Novi Grad bilo je glavna tema rasprave na jučerašnjoj vanrednoj sjednici Izvršnog odbora ove opštine. S tim u vezi, razmatrana je i cjelokupna političko-bezbjednosna situacija u ovoj komuni. Sve u svemu, mnogo pitanja, malo odgovora. Kako je moguće, pitao je Vukosav Draško, da nadležni sekretarijat za narodnu odbranu radi bez posebne dokumentacije. Članovi Izvršnog odbora, veli Draško, morali bi znati gdje je ona smještena, ako ni zbog čega drugog, ono zbog ratnih planova.

Po mišljenju Žike Radosavljevića, ovakvim postupcima samo se dolijeva ulje na vatru. Ako je vojna dokumentacija odnesena bez znanja državnih organa, rukovodilaca stručnih službi, onda je ona ukradena, zaključio je Radosavljević, dodajući da će neko odbornicima na vanrednoj sjednici SO, zakazanoj za ponedjeljak, morati položiti račune. Treba im dati prave odgovore, a ne lagati ih, veli Radosavljević pitajući ko je iz opštine sklonio dvadeset mobilizacijskih pištolja.

Po mišljenju Svetozara Miloševića, predsjednika IO, neko u Sekretarijatu za narodnu odbranu radi samovoljno i samoinicijativno, a Jusuf Zahiragić, pak smatra da je Sekretarijat radio po zakonu i uputstvima svog ministarstva. Treba im svakako zahvaliti, veli Zahiragić što do sada u ovoj opštini

nije ni bilo ekscesa, pa je stoga i političko-bezbjednosna situacija zadovoljavajuća.

Nešto pomirljivijim tonom govorio je Sadić Učambarlić tražeći od članova Izvršnog odbora da učine sve da djeca ne idu na ratišta, a veli nema te sile koja će moje dijete istrgnuti iz zagrljaja i vratiti mi ga u kovčegu. Mnoga postavljena pitanja o sklanjanju vojne evidencije i mobilizaciji možda će dobiti odgovore na sjednici SO zakazanoj za ponedjeljak.“³⁶

Ozbiljne prijetnje Komande vojnog Okruga Sarajevo i predstavnika SSNO upućene su i ostalim sekretarima za NO, koji su me odmah o tome usmeno i pismeno obavještavali (kao nadležnog gradskog sekretara za NO).

Posebno je bila velika hajka na sekretara za narodnu odbranu Suada Berbića, njegovog zamjenika Darimira Ćurčića, koja se prenijela i na predsjednika općine Ismeta Čengića, pa i na Izvršni odbor, čiji je član bio i sekretar za NO. Pošto su u avgustu i septembru 1991. godine odbili predati poslove mobilizacije i regrutacije vojno-teritorijalnim organima, klub odbornika SDS 27.12.1991. godine upućuje na ruke predsjednika Skupštine općine Ismeta Čengića pismo u kojem, između ostalog, piše:

“Ovim putem želimo da vam naznačimo određene probleme u radu opštinske skupštine... To se naročito odnosi na: 1. neovlašteno i nezakonito sklanjanje vojne dokumentacije i direktno kršenje saveznih zakona i drugih propisa, 2. nepokretanje postupka za razrješenje sekretara opštinskog sekretarijata za NO i njegovog zamjenika... Zahtijevamo da do 31. 12. 1991. godine na zasjedanju opštinskog parlamenta razriješite sva ova pitanja...”³⁷

U isto vrijeme 20 odbornika srpske nacionalnosti upućuje pismo Skupštini općine Novi Grad Sarajevo za opoziv predsjednika

36 „Oslobođenje“, subota, 5. oktobra 1991. godine.

37 Kopija dokumenta u privatnoj arhivi autora.

Skupštine općine Ismeta Čengića. U pismu, između ostalog, piše: *“Opoziv tražimo zbog njegovog dosadašnjeg neuspješnog rada na funkciji predsjednika Skupštine...”*³⁸

Klub odbornika Socijalističke demokratske partije (SDP) i Klub odbornika Saveza reformskih snaga Jugoslavije (SRSJ) za BiH Novi Grad su se pridružili inicijativi SDS-a. U pismu Skupštini su, između ostalog, naveli: *“Obavještavamo vas da se naše parlamentarne grupe pridružuju inicijativi za opoziv predsjednika SO Novi Grad Sarajevo koju su pokrenuli odbornici ove Skupštine sa svojih 20 potpisa, te da svoje potpise želimo staviti na pomenutu inicijativu...”*³⁹

Ubrzo 10 odbornika iz SDS-a za Novi Grad pokreće inicijativu za opoziv sa funkcije sekretara Sekretarijata za NO Suada Berbića i njegovog zamjenika Darimira Čurčića. Ova inicijativa SDS-a nas nije iznenadila, bila je očekivana, ali u isto vrijeme 19 odbornika iz opozicije (11 iz SRSJ, šest iz SDP-a i dva iz Stranke Jugoslovena) pokreću inicijativu za smjenu Izvršnog odbora, čiji je član Suad Berbić, sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu Novi Grad Sarajevo.

Srećom, SDA pod vodstvom Safeta Hadžića imala je većinu u Skupštini, pa je taj prijedlog odbijen. Tako su sačuvani Sekretarijat za narodnu odbranu, poslovi mobilizacije i regrutacije, kao i vojna dokumentacija (kartoteka i kartoni vojnih obveznika). Onemogućena je potpuna destabilizacija općine Novi Grad i očuvana sigurnost njenih građana, ali dokle?

Dana 30. 08.1991. godine u 14.25 sati primio sam teleks (br. 04/1-80220/91) koji mi je uputio sekretar Sekretarijata za NO općine Ilijaš Amir Alispahić. U nastavku prenosim tekst dokumenta:

*“Gradskom Sekretarijatu za narodnu odbranu, na ruke sekretara Nikada Halilbegovića, u predmetu: Obavijest u vezi pokušaja preuzimanja poslova vojne obaveze i mobilizacije. Dana 30. 08. 1991. godine u 11.30 sati, opštinski Sekretarijat za NO Ilijaš posjetili su predsjednik SO-e Ilijaš i predstavnici vojno-teritorijalnog organa Sarajevo (ppuk Atlagić Milan, major Pejčić Jugoslav i st. vodnik I klase Nikolić Drago) u cilju preuzimanja poslova VOM-a. Pozivajući se na dopise i naređenja Ministarstva za narodnu odbranu i Odluke vlade SR BiH u vezi sa tim, rekao sam im da ja nisam nadležan da predam ove poslove, te da se obrate u MNO Sarajevo i da se sa vama dogovore oko preuzimanja ovih poslova. U ovom razgovoru nisu se korektno ponašali, prijetili su mi silom, te da će na silu preuzeti ove poslove. Sve ovo sam odbio i dalje ću poštovati naređenja Ministarstva za NO i vlade SRBiH i molim vas za dalja uputstva u vezi sa ovim.”*⁴⁰

Odmah sam nazvao sekretara Amira Alispahića kako bih mu iskazao podršku u njegovom nastojanju da sačuva Sekretarijat. Rekao sam mu da ni u kojem slučaju ne smije predati vojno-teritorijalnim organima JNA poslove vojne obaveze i mobilizacije, te vojnu dokumentaciju. Naravno, znao sam da se Amir izlaže velikoj opasnosti, ali da neće popustiti. Obavijestio me je da mu je predsjednik općine Ratko Adžić, okorjeli srpski nacionalista, zaprijetio da će mu “polomiti kosti” ukoliko ne postupi po zahtjevima JNA.

Ovakvih i sličnih prijetnji bilo je u skoro svim sekretarijatima za NO.

Probosanski opredijeljeni sekretari koji su bili pod utjecajem Patriotske lige, suprotstavili su se vojno-teritorijalnom organu JNA, sačuvali su sekretarijate i vojnu dokumentaciju. Ubrzo sam o ovim neže-

38 Isto.

39 Isto.

40 Isto.

ljenim posjetama i prijetnjama, upućenim sekretarima za NO, upoznao predsjednika Aliju Izetbegovića i ministre Jerka Doku i Aliju Delimustafića.

Predsjednik Izetbegović je u više navrata i javno istupao, poručujući građanima Bosne i Hercegovine da se ne odazivaju pozivima na služenje vojnog roka ili mobilizaciju, drugim riječima za učešće u agresiji na Hrvatsku, kada je između ostalog kazao da to "nije naš rat". Kasnije će se ove njegove riječi vaditi iz konteksta i krivo tumačiti, kao da je on, tobože, izjavio da ga se rat u Hrvatskoj i sudbina Hrvatske ne tiče, a zapravo je to bila najveća pomoć koja se u tom trenutku mogla sa naše strane pružiti Hrvatskoj, jer je strukturama JNA bilo

znatno otežano mobiliziranje ljudstva i punjavanje jedinica.

Nasilje i prijetnje vojno-teritorijalnih organa, potpomognuto jedinicama JNA, članovima SDS-a i srpske policije u vezi sa implementacijom (izvršenjem) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi je trajalo do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu. Zahvaljujući političkom opredjeljenju jednog dijela bosanskohercegovačkog rukovodstva, Patriotskoj ligi i narodu, kojima je domovina bila u srcu, ovaj omraženi i opasni zakon nije proveden na većem dijelu teritorije BiH, sačuvani su sekretarijati za narodnu odbranu, a vojna dokumentacija: personalni kartoni i kartoteke vojnih obveznika sklonjeni su na sigurna i zaštićena mjesta.

СЛУ

СОЦИЈАЛИСТИЧЕ

14268
Službeni list SR BiH

6

71000 Sarajevo

IJE

„СЛУЖБЕНИ ЛИСТ СФРЈ“ излази у издању на српскохрватском, односно хрватскохрватском, словеначком, македонском, албанском и мађарском језику. – Огласи по тарифи. – Жиро-рачуни код Службе друштвеног књиговодства 60802-603-21943

Петак, 26. априла 1991.

БЕОГРАД

БРОЈ 30 ГОД. XLVН

345.

На основу члана 315. тачка 3. Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Председништво Социјалистичке Федеративне Републике Југославије издаје

УКАЗ

О ПРОГЛАШЕЊУ ЗАКОНА О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ВОЈНОЈ ОБАВЕЗИ

Проглашава се Закон о измјенама и допунама Закона о војној обавези, који је усвојила Скупштина СФРЈ на сједници Савезног вијећа 26. априла 1991. године.

П бр. 1344 Председник
26. априла 1991. године Председништва СФРЈ
Београд др Борисав Јовић, с. р.

Председник
Скупштине СФРЈ
др Саободан Гангоријевић, с. р.

ЗАКОН

О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ВОЈНОЈ ОБАВЕЗИ

Члан 1.

У Закону о војној обавези („Службени лист СФРЈ“, бр. 64/85 и 26/89) у члану 2. ријечи „организације удруженог рада, мјесне заједнице, друге самоуправне организације и заједнице, друштвено-политичке и друштвене организације“ замјењују се ријечима „војнотериторијални органи, предузећа, мјесне заједнице и друге организације и заједнице“.

Члан 2.

Члан 3. мијења се и гласи:

„Надлежни војнотериторијални орган који одреди савезни секретар за народну одбрану обезбјеђује спровођење војне обавезе на територији за коју је образован, усклађује њено извршавање са извршавањем других права и дужности у области општенародне одбране на тој територији и, у вези с тим, предузима потребне мјере и сарађује с надлежним органима друштвено-политичке заједнице.

Поред послова из става 1. овог члана, надлежни војнотериторијални орган води војну евиденцију војних обавезника и обавља друге послове у вези с вођењем војне евиденције прописане овим законом.“

Члан 3.

Члан 4. мијења се и гласи:

„У извршавању планова попуње оружаних снага, надлежни војнотериторијални органи, у сарадњи са надлежним војним органима и органима друштвено-политичких заједница, доносе планове регрутовања и попуње оружаних снага, остварују планове и извршавају друге послове и задатке у спровођењу војне обавезе.

Војни орган који одреди савезни секретар за народну одбрану врши инспекцију послова војне обавезе.“

Члан 4.

У члану 9. став 4. ријечи „или у оквиру права и дужности предвиђених законом надлежни орган у републици, односно аутономној покрајини“ бришу се.

Члан 5.

У члану 12. став 1. ријечи „органа друштвено-политичких заједница, војних органа и других државних органа“ замјењују се ријечима „војнотериторијалних органа“.

Члан 6.

Члан 14. мијења се и гласи:

„Прегледе и испитивања из члана 13. тачка 1. овог закона, на захтјев надлежног војнотериторијалног органа, врше војне здравствене установе, односно друге здравствене установе. Узајамна права и обавезе војнотериторијалног органа по чијем захтјеву се врше прегледи и испитивања и здравствених установа у којима се они врше, осим војних, уређују се уговором.“

Члан 7.

Члан 16. мијења се и гласи:

„Регрутовање врше регрутне комисије које образује надлежни војнотериторијални орган.

Регрутну комисију сачињавају одређена војна и цивилна лица, од којих један члан мора бити лекар.

Председник регрутне комисије је војно лице.“

Члан 8.

У члану 18. став 3. мијења се и гласи:

„Оцењена „неспособан за војну службу“ регрут се може дати само на основу лекарских и других прегледа и психолошких испитивања у војној здравственој установи.“

Иза става 3. додаје се нови став 4. који гласи:

„Оцењена да је регрут ограничено способан за војну службу или привремено неспособан за војну службу може се дати на основу лекарских и других прегледа, као и психолошких испитивања обављених у здравственим установама које су оспособљене за одговарајуће специјалистичке прегледе. Те установе одређује одговарајући војнотериторијални орган.“

Члан 9.

У члану 26. став 2. мијења се и гласи:

„Регруте за питомце школе за резервне официре бира комисија коју образује надлежни војнотериторијални орган.“

Члан 10.

У члану 30. ст. 2. и 3. члану 50. став 3. члану 57. став 1. члану 58. став 2. члану 60. став 3. члану 61. члану 71. ст. 3. и 7. члану 78. став 1. члану 79. ст. 1. 2. и 3. члану 80. став 1. и члану 82. ријечи „орган друштвено-политичке заједнице“, у различитим падежима, замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“, у одговарајућем падежу.

Страна 538 – Број 30

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ СФРЈ

Петак, 26. априла 1991.

Члан 11.

У члану 53. став 1, иза тачке 5. додају се нове тач. 6. и 7, које гласе:

6) ако лице у резервном саставу (мушкарца) користи додатно породично одсуство – док таква разлика постоји;
7) ако лице у резервном саставу има утврђен термин за закључивање брака – до издјет позива на војну вежбу."

Члан 12.

У члану 53. ст. 3. и 5, члану 66. и члану 72. ст. 1. и 4, ријечи „организација удруженог рада или друга самоуправни организација или заједница“, у различитим падежима, замјењују се ријечима „предузеће и друга организација и заједница“, у одговарајућем падежу, а ријечи „орган друштвено-политичке заједнице“ замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“.

Члан 13.

У члану 55. став 1. мијења се и гласи:
„Лице у резервном саставу код кога је настала промијена здравственог стања која утиче на његову способност за војну службу дужно је да војнотериторијалном органу поднесе медицинску документацију на основу које надлежна војно-медицинска комисија оцјењује његову способност за војну службу.“
Ст. 3. и 4. бришу се.

Члан 14.

У члану 64. ријечи „органа у републици, односно аутономној покрајини“ замјењују се ријечима „војнотериторијалног органа“.

Члан 15.

У члану 68. став 2, ријечи „или скупштина самоуправне интересне заједнице“ бришу се.
У ставу 10, ријечи „организација удруженог рада и друга самоуправна организација“ замјењују се ријечима „предузеће или друга организација“.

Члан 16.

У члану 69. став 1, ријечи „орган у републици, односно аутономној покрајини“ замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“.

У ставу 5, ријечи „Организације удруженог рада и друге самоуправне организације“ замјењују се ријечима: „Предузећа и друге организације“.

Члан 17.

У члану 70. ријечи „организације удруженог рада и друге самоуправне организације“ замјењују се ријечима „предузећа и друге организације“.

Члан 18.

У члану 73. став 1, ријечи „орган друштвено-политичке заједнице“ замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“.

У тачки 3, ријеч „регуту“ брише се.
У ставу 4, ријечи „организацији удруженог рада или другој самоуправни организацији“ замјењују се ријечима „предузеће или другој организацији“.

Члан 19.

У члану 75. ст. 1. и 2, ријечи „орган друштвено-политичке заједнице“, у различитим падежима, замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“, у одговарајућем падежу.

У ставу 4, ријечи „орган у републици, односно аутономној покрајини“ замјењују се ријечима „војнотериторијални орган“.

Члан 20.

У члану 77. ставу 1. број „100.000“ замјењује се бројем „1.000,00“, а број „1.000.000“ – бројем „10.000,00“.

Члан 21.

У члану 78. став 1, број „50.000“ замјењује се бројем „500,00“, а број „500.000“ – бројем „4.500,00“.

Члан 22.

У члану 79. став 1, број „250.000“ замјењује се бројем „10.000,00“, а број „2.500.000“ – бројем „45.000,00“.
У ст. 2. и 3, број „50.000“ замјењује се бројем „1.000,00“, а број „500.000“ – бројем „10.000,00“.

Члан 23.

У члану 80. став 1, уводна реченица мијења се и гласи:

„Новчаном казном од 10.000,00 до 45.000,00 динара казниће се за прекршај предузеће и друга организација и заједница, односно правно лице.“

Став 2. мијења се и гласи:
„За прекршај из става 1. овог члана казниће се новчаном казном од 1.000,00 до 10.000,00 динара и одговорно лице у предузећу и другој организацији и заједници, односно правном лицу.“

Став 3. мијења се и гласи:
„За прекршај из става 1. овог члана казниће се новчаном казном од 1.000,00 до 10.000,00 динара и одговорно лице у органу друштвено-политичке заједнице или другом државном органу.“

Члан 24.

У члану 81. став 1, број „250.000“ замјењује се бројем „10.000,00“, а број „1.500.000“ – бројем „45.000,00“.
У ставу 1. тачка 1, ријечи „друштвено-политичке заједнице“ бришу се.

Члан 25.

У члану 82. број „100.000“ замјењује се бројем „4.500,00“.

Члан 26.

Послови војне обавезе које су до ступања на снагу овог закона вршили органи друштвено-политичких заједница, а које ће у складу са одредбама овог закона вршити надлежни војнотериторијални органи, пренијеше се на те органе најкасније до 30. јуна 1991. године, на начин који утврди савезни секретар за народну одбрану.

Члан 27.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу СФРЈ“.

346.

На основу члана 315. тачка 3. Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Предсјавништво Социјалистичке Федеративне Републике Југославије издаје

УКАЗ

О ПРОГЛАШЕЊУ ЗАКОНА О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О КОНТРОЛИ КВАЛИТЕТА ПОЉОПРИВРЕДНИХ И ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА У СПОЉНОТРГОВИНСКОМ ПРОМЕТУ

Проглашава се Закон о измјенама и допунама Закона о контроли квалитета пољопривредних и прехранбених производа у спољнотрговинском промету, који је усвојила Скупштина СФРЈ на сједници Вијећа република и покрајина 26. априла 1991. године.

П бр. 1365
26. априла 1991. године
Београд

Предсједник
Предсјавништва СФРЈ
др Борисав Јовић, с. р.

Предсједник
Скупштине СФРЈ
др Слободан Гангоријевић, с. р.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi kojim se poslovi vojne obaveze i mobilizacije i sl. sa vojnom dokumentacijom, personalnim kartonima, kartotekama i sl. prenose u nadležnost vojnooteritorijalnih organa, vojnih okruga.

KOMANDA VOJNOG OKRUGA	VOJNI ODSJEK	OPĆINE U SASTAVU VOJNOG ODSJEKA
SARAJEVO	SARAJEVO GRAD	Novi Grad, NOVO SARAJEVO, Stari Grad, Centar, HADŽIĆI, Ilidža, Ilijaš, PALE, Trnovo, Vogošća
	SARAJEVO	Olovo, HAN-PIJESAK, SOKOLAC, Rogatica, Višegrad, Goražde, RUDO, ČAJNIČE, Foča, KALINOVIK
	ZENICA	Zenica, Žepče, Zavidovići, Kakanj, Vareš, Kreševo, Breza, Visoko, Kiseljak, Fojnica
	TRAVNIK	Busovača, Gornji Vakuf, Traynik, DON-JI VAKUF, Novi Travnik, Vitez, Bugojno, KUPRES
TUZLA	TUZLA	TUZLA, Lukavac, Kalesija, Banovići, Živinice, ŠEKOVIĆI, Kladanj, Bratunac, Vlasenica, Srebrenica
	BIJELJINA	BIJELJINA, UGLJEVIK, LOPARE, ZVORNIK
	BRČKO	BRČKO, Gradačac, Orašje, GRAČANICA, Srebrenik, BOSANSKI ŠAMAC
	DOBOJ	DOBOJ, Maglaj, Tešanj, TESLIĆ, Odžak, Modriča, DERVENTA, Bosanski Brod
MOSTAR	MOSTAR	Mostar, Neum, Čapljina, Čitluk, Metković, Livno, Ljubuški, Lištica, Grude, Posušje, Tomislav-Grad, Prozor, Jablanica, Konjic
TREBINJE	TREBINJE	TREBINJE, BILEĆA, LJUBINJE, Stolac, GACKO, NEVESINJE, Dubrovnik
BANJA LUKA	BANJA LUKA	BANJA LUKA, ŠIPOVO, MRKONJIĆ-GRAD, Jajce, SKENDER-VAKUF, KOTOR-VAROŠ, ČELINAC, PRNJAVOR, LAKTAŠI, SRBAC, BOSANSKA GRADIŠKA
	PRIJEDOR	Prijedor, SANSKI MOST, BOSANSKI NOVI, BOSANSKA DUBICA
	BIHAĆ	Bihać, Bosanska Krupa, Cazin, Velika Kladuša
	DRVAR	DRVAR, GLAMOČ, BOSANSKO GRAHOVO, KLJUČ, BOSANSKI PETROVAC

Pregled vojno-teritorijalne podjele BiH početkom 1992. godine (Općine čiji su nazivi ispisani verzalom nisu prihvatile nove vojno-teritorijalne organe JNA i odbijale su saradnju s njima)

Obrazac pers. 7

Grupa	Podgrupa	Odjeljak	Pododjeljak
-------	----------	----------	-------------

Registarski broj | | | | | | | | | |

1	Broj vojne isprave				2	Broj ident. pločice			
3	P r e z i m e								
4	Očevo ime				10	Jedinica/ustanova			
5	I m e				11	Čin-klasa (075)			
Rođenje	6	Dan, mjesec i godina			12	Rod-služba (064)			
	7	Mjesto			13	VES/1 (091)			
	8	Opština (047)			14	VES/2 (091)			
	9	Država (073)			15	Dopunska VES (091)			
16	Krvna grupa (093)				19	Državljanstvo (073)			
17	Pol (080)				20	Nacionalnost (055)			
18	Bračno stanje (054)				21	Vjeroispovjest (056)			
22	Opština stanovanja (047)								
23	Adresa stana								
24	Telefon				26	Ocjena sposobnosti (063)			
25	Rodaci u inostranstvu (111)				27	Tačka ograničenja			
28	Zanimanje prije prijema u OS, dužnost u građanstvu (057)								
Obrazovanje	29	Stručne škole (058)			30	Stepen stručne spreme (059)			
	31	Vojne škole (067)			32	Strani jezik (062) (062)			
Službe u vojsci		Naziv vojske (097)			Čin	Od		Do	
	33	U OS							
	34	U drugim vojskama							
35	Organizovani oblici otpora agresiji		Naziv (105)	Od		Do			
36	Invalid	Kategorija (107)			Procenat	%			

Napomena: Obavezno pogledati u Uputstvo koje se rubrike popunjavaju grafitnom olovkom

strana 1.

Izgled personalnog kartona (prva stranica).

POVJERLJIVO

U P U T E

za organiziranje poslova odbrane i zaštite
u općinama u neposrednom predstojećem
periodu

1. Odmah fizički osigurati kartoteke i druge evidencije vojnih obveznika koje se vode u općinskim sekretarijatima za narodnu odbranu (smjestiti u posebno osigurane prostorije, čuvati u metalnim kasama - ormarima, osigurati da u svakom trenutku ključevi budu kod povjerljivih ljudi - koji ih neće predati oficirima ili drugim neovlaštenim licima).

Poznato je da je (savezni) Zakon o vojnoj obavezi izmijenjen po hitnom postupku. Ima indicija da će JNA nastojati, pravdajući se tim Zakonom, da uzme iz općinskih sekretarijata za narodnu odbranu sve evidencije (uključujući i kartoteke) vojnih obveznika i da će pokušati da organizira u garnizonima JNA raspoređivanje vojnih obveznika u jedinice JNA, Teritorijalne odbrane (TO) i u rezervnu miliciju. Šta bi to značilo za Muslimane - ne treba posebno obrazlagati.

Zbog toga treba spriječiti da kartoteke i evidencije odu iz općinskih sekretarijata za narodnu odbranu, bez obzira na izgovore koji će u tu svrhu biti upotrijebljeni. Na ovome će inzistirati i Ministarstvo za narodnu odbranu.

Nije isključena mogućnost da će pripadnici JNA pokušati i silom doći do kartoteka i evidencija. U tom smislu treba osigurati neprekidnu i sigurnu fizičku zaštitu prostorija i samih podataka.

2. Spriječiti pokušaje ukidanja općinskih centara za obavješćavanje. Osigurati da ovi centri (koji rade pri općinskim sekretarijatima za narodnu odbranu) stalno prikupljaju podatke sa terena i da ih dostavljaju određenim licima.

Općinski centri za obavješćavanje imaju uspostavljene radio-veze sa mjesnim zajednicama (u većini slučajeva), a imaju i dobre telefonske veze. Mogu se dobro iskoristiti za prikupljanje svih interesantnih podataka sa terena i za dostavljanje tih podataka određenim licima, a preko njih u izvršne odbore SDA. U tom cilju, radnike u centrima treba upozoriti da češće uspostavljaju veze sa preduzećima i mjesnim zajednicama i da o svemu odmah obavješćavaju predsjednika skupštine opštine ili izvršnog odbora opštine (zavisno od toga ko obavlja te funkcije)

Prva stranica „Uputa za organiziranje poslova odbrane i zaštite u općinama u neposrednom predstojećem periodu“. Jedan od dva prva dokumenta PL-a koje je Prvi štab Patriotske lige RBiH usvojio početkom maja 1991. godine. Tačkom 1. ovih Uputa, nalaže se članovima PL-a, sekretarima za NO i drugim odgovornim osobama da „odmah fizički osiguraju kartoteke i druge evidencije...“, kako bi se spriječila primjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi u odredbama kojim se naređuje da dokumentaciju vojnih obveznika, personalne kartone, kartoteke i dr. preuzmu vojni organi.

10. 658

SO CENTAR SEKRETARIJAT ZA NO

71.000-SARAJEVO

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Година XLVII - Број 28	Петак, 23. августа 1991. САРАЈЕВО	Амонтажа протјела за 1991. годину 470 динара Цијена овом броју 37 динара Жиро-рачуна 10100-063-1396
------------------------	--------------------------------------	--

313

На основу члана 360. тачка 7) Устава Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине и члана 45. став 2. Закона о Влади Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине («Службени лист СРБХ», број 33/90), Влада Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, доноси

ОДЛУКУ

О ОДЛАГАЊУ ПРИМЈЕНЕ ЗАКОНА О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ВОЈНОЈ ОБАВЕЗИ И ЗАКОНА О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ОПШТЕНАРОДНОЈ ОДБРАНИ

На територији Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине одлаже се примјена Закона о измјенама и допунама Закона о војној обавези («Службени лист СРБХ», број 30/91) и Закона о измјенама и допунама Закона о општенародној одбрани («Службени лист СРБХ», број 35/91) у дјеловима који се односе на преносиве послове војне обавезе и мобилизације из надлежности органа за народну одбрану у Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини и општинама на војнотериторијалне органе.

II.

Послови војне обавезе и мобилизације у Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини, за које су вазносни ове одлуке, извршаваће се по одредбама закона који су били на снази прије ступања на снагу закона из претходне тачке.

III.

Министарство за народну одбрану дужно је да осигура благовремено извршавање послова војне обавезе и мобилизације.

IV.

Ова одлука ступа на снагу даном објављивања у «Службеном листу СРБХ».

В. број 107/91
23. августа 1991. године
Сарајево

Предједник
Влада СРБХ,
Јуре Павлаић, с.р.

314

На основу члана 14. Закона о посебном порезу за обезбјеђење средстава за развој примарне пољопривредне производње («Службени лист СРБХ», број 33/90), министар за пољопривреду, шумарство и водостројство, доноси

УПУТСТВО

О ИЗМЈЕНАМА УПУТСТВА ЗА ИЗВРШЕЊЕ ЧЛ. 3, 4, 5 И 4. ЗАКОНА О ПОСЕБНОМ ПОРЕЗУ ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ СРЕДСТАВА ЗА РАЗВОЈ ПРИМАРНЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

1. У Упутству за извршење чл. 3, 4, 5 и 6. Закона о посебном порезу за обезбјеђење средстава за развој примарне пољопривредне производње («Службени лист СРБХ», број 41/90), у тачки 14. став 10. број «70%», замјенује се бројем «90%».

2. Ово упутство ступа на снагу извршења дана од дана објављивања у «Службеном листу СРБХ», а примјењује се од 1. јула 1991. године.

Министар
Број 03-331-188
1. августа 1991. године
Сарајево

за пољопривреду, шумарство и водостројство,
проф. др Милана Поповић, с.р.

Друштвени фонд за пензијско и инвалидско осигурање БиХ

На основу члана 114. Закона о пензијском и инвалидском осигурању («Службени лист СРБХ», бр. 38/90 и 22/91), и члана 46. став 2. Статута Друштвеног фонда за пензијско и инвалидско осигурање Босне и Херцеговине («Службени лист СРБХ», број 25/91), Савет Друштвеног фонда за пензијско и инвалидско осигурање Босне и Херцеговине, на сједници од 16. јула 1991. године, доноси

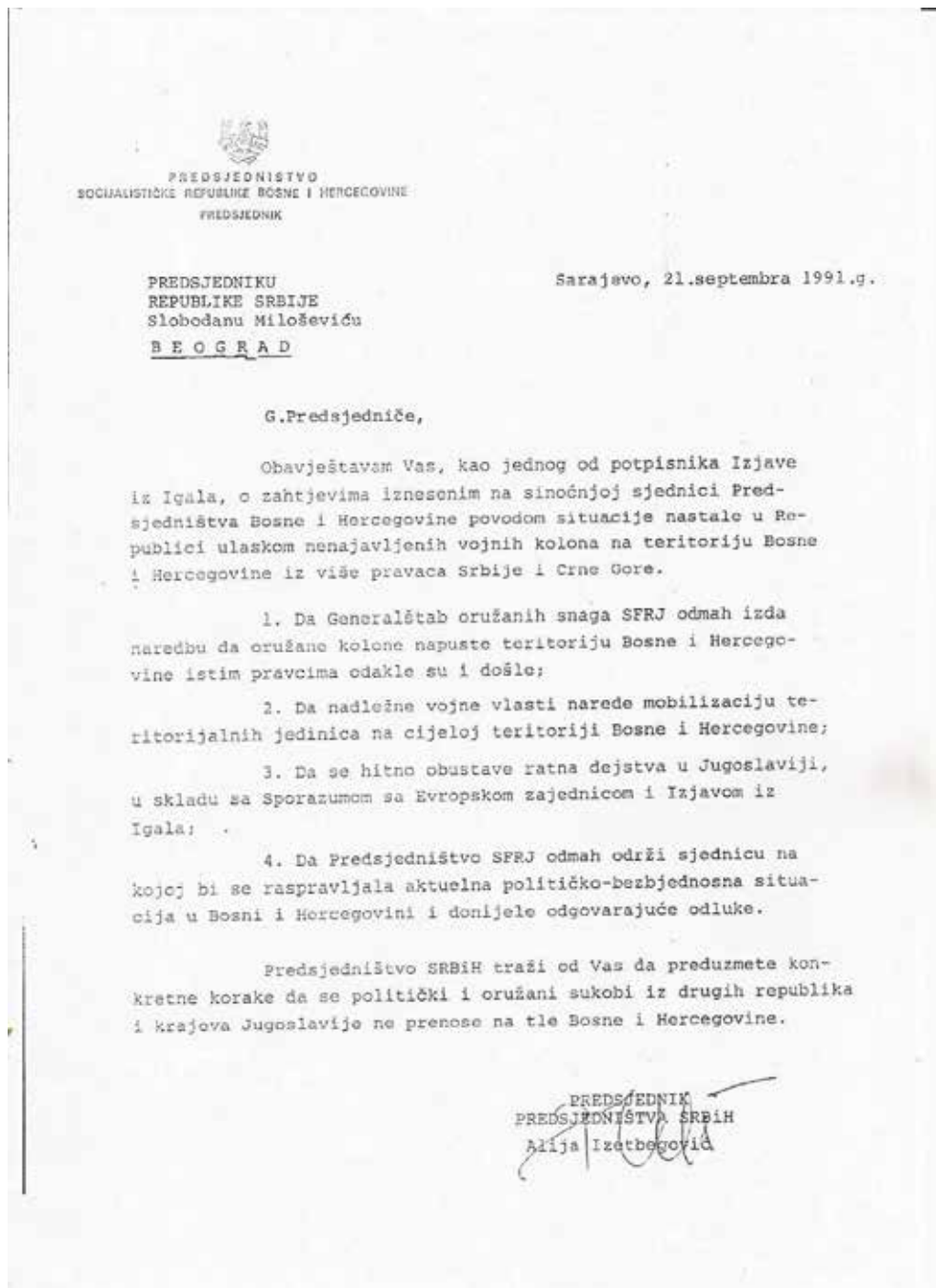
ОДЛУКУ

О СПРОВОЂЕЊУ ПРОДУЖЕНОГ ПЕНЗИЈСКОГ И ИНВАЛИДСКОГ ОСИГУРАЊА

Члан 1.

Овом одлуком утврђује се основице осигурања, начин обрачуна и уплате доприноса и друга питања у вези са спровођењем продуженог пензијског и инвалидског осигурања (у даљем тексту: продужено осигурање) за осигуранике који испуњавају услове за продужено осигурање, у-

Odluka o odlaganju primjene Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani.

Pismo predsjednika Predsjedništva RBiH Alije Izetbegovića predsjedniku Republike Srbije Slobodanu Miloševiću u Beograd, 21. septembra 1991. godine. (Arhiv Predsjedništva RBiH).

Republika Republika BiH
REPUBLIČKI ŠTAB TO
 Broj 05/1635-2
 06-01-1992
 SARAJEVO

VOJNA Tajna
 POVJERLJIVO

Uzimanje podataka iz
 jediničnih kartona RJ
 TO od strane vojno-
 teritorijalnih organa,
 odobrava.-

Izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj obavezi (SVL broj 11/91) regulisano je da poslovi vojne obaveze i mobilizacije predju u nadležnost vojnoteritorijalnih organa.

Realizacijom ovih zakonskih odredaba nastale su poteškoće u radu vojnoteritorijalnih organa, jer jedan broj opština je odbio da preda potrebnu dokumentaciju ovim organima. Komanda vojnog okruga Sarajevo obratila nam se sa molbom da se omogući referentima iz vojnih odsjeka pristup kartotekama RJ TO koje se čuvaju u štabovima i komandama TO radi formiranja matične kartoteke.

U vezi prednjeg ovaj štab je zauzeo stav da svi štabovi i komande TO (RŠTO, OKŠTO, GrŠTO KzR partbrTO i OpŠTO) omoguće odgovornim licima iz vojnih odsjeka da neposredno uzimaju potrebne podatke iz jedinične kartoteke RJ TO.

Podaci bi se uzimali uz prisustvo odgovornog lica iz štaba - komande TO, a služili bi za formiranje matične kartoteke i kartoteke MS za v/o i davaoca MS iz popisa na RR-u u RJ TO.

Sa ovim aktom upoznati potčinjene štabove i komande TO.

KOMANDANT
 general-potpukovnik
 Drago Vukosavljević

Komandant Republičkog štaba TO BiH general-pukovnik Drago Vukosavljević odobrava vojnoteritorijalnim organima uzimanje podataka iz jediničnih kartona RJTO što do tada nije bilo u praksi.

KOMANDA VOJNOG OKRUGA
S A R A J E V O

Pov.broj 03-1/32
04.09.1991. godine

Preuzimanje poslova vojne
obaveze i mobilizacije.-

SKUPŠTINI OPŠTINE SARAJEVO CENTAR
- na ličnost predsjednika opštine -

Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o vojnoj obavezi ("Službeni vojni list", br. 11/91) regulisano je da poslovi vojne obaveze i mobilizacije predju iz nadležnosti DPZ u nadležnost vojno-teritorijalnih organa. Pomenutim Zakonom je regulisano da se poslovi prenesu na Vojno-teritorijalne organe odmah. Međutim, zbog pogoršanja ukupne društveno-političke situacije u Zemlji preuzimanje poslova je odloženo, a savezni sekretar za narodnu odbranu donio je odluku da se ovi poslovi preuzmu do 31. avgusta 1991. godine.

Na osnovu navedene odluke organi Komande vojnog okruga Sarajevo, sa predstavnicima SSNO su dana 23. avgusta 1991. godine, obavili razgovor sa predstavnicima opštine Centar, u smislu postizanja dogovora za preuzimanje dokumentacije. Na sastanku sa predstavnicima Opštine, predsjednik opštine je izrazio spremnost da se poštujući savezne zakone treba na legalan način izvršiti primo-predaja poslova. Ovakvom stavu oštro se suprostavio sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu zahtjevajući da se poštuju stavovi MNO SR BiH.

Imajući u vidu da zakonska obaveza preuzimanja poslova vojne obaveze i mobilizacije ostaje na snazi, molimo da ponovo razmotrite iznijete stavove i omogućite preuzimanje poslova. Takođe treba imati u vidu i činjenicu da su sva akta koja donosi Sekretarijat za narodnu odbranu suprotna važećim Saveznim propisima koji regulišu ovu problematiku, stoga zahtjevamo da se naši zahtjevi ispune bez odlaganja u skladu sa važećim zakonskim propisima kojima je regulisan život i rad JNA.

KOMANDANT
pukovnik
Obrad Popović

Dopis komandanta Vojnog okruga Sarajevo pukovnika Obrada Popovića predsjedniku SO Centar od 04. 09. 1991.

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SKUPŠTINA OPŠTINE CENTAR
 SARAJEVO
 PREDsjedNIK

SEKRETARU OPŠTINSKOG SEKRETARIJATA ZA NARODNU ODBRANU
 /gospodinu Nihadu Halilbegoviću/

U v d j e

Dana 4.septembra 1991.godine primio sam zahtjev pov.broj
 o3-1/32 od 4.IX 1991.godine Komande vojnog okruga Sarajevo u vezi
 ispunjavanja zakonskih obaveza o vojnoj obavezii zakona o opštenarod-
 noj odbrani, te zahtijevam da se postupi po istom ,kako bi se moglo
 dalje raditi na redovnom popunjavanju jedinica Jugoslovenske narode
 armije.

Sarajevo, 4.IX 1991.godine

Prof. dr Radomir Bulatović

[Handwritten signature]

Zahtjev predsjednika SO Centar Sarajevo dr. Radomira Bulatovića da se postupi po naredbi Vojnog okruga JNA. Sekretar je ovaj zahtjev energično odbio.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina

OPŠTINA CENTAR SARAJEVO

Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu

broj: /2-844-

Sarajevo, 5.9.1991.godine

SKUPŠTINA OPŠTINE CENTAR SARAJEVO

- Predsjedniku Skupštine opštine Centar Sarajevo
- gospodinu prof. dr. Radomiru Bulatoviću

O v d j e

U vezi vašeg zahtjeva da se postupi po naredbi pov. br. o3-1/32 od 4.1.1991.godine Komande vojnog okruga Sarajevo radi preuzimanja poslova vojne obaveze i mobilizacije, slobodan sam vas izvjestiti da je Izvršni odbor opštine Centar Sarajevo na 33. sjednici održanoj 22. avgusta 1991.godine donio zaključak po kome se između ostalog nalaže Opštinskom sekretarijatu za narodnu odbranu Centar Sarajevo da postupi po uputstvu Ministarstva za narodnu odbranu /telex broj ol-54o/91 od 21. avgusta 1991.godine/.

Prilog : Fotokopija zaključka broj: lo-33/91 od 26.8.1991.g.

Sa zaključkom Ministarstva za narodnu odbranu pod gornjim brojem od 21.8.1991.godine ste i vi upoznati pošto je vama istovremeno dostavljen, pa me čudi da tom prilikom niste reagovali po funkcionalnoj liniji, a u vezi sa Zakonom o državnoj upravi.

Osjećam potrebu da vas posjetim da je na osnovu člana 36o. tačka 7. Ustava SRBiH i člana 45. stav 2. Zakona o vladi SRBiH /Sl. list SRBiH br. 33/90/ Vlada SRBiH donijela slijedeću odluku."1. Na teritoriji SRBiH odlaže se primjena zakona o izmjenama i dopunama zakona o vojnoj obavezi /Sl. list SFRJ, br. 3o/91/ i zakona o izmjenama i dopunama zakona o opštenarodnoj odbrani /Sl. list SFRJ, br. 35/91/ u dijelovima koji se odnose na prenošenje poslova vojne obaveze i mobilizacije iz djelokruga nadležnosti organa za narodnu odbranu u Republici i opštinama na vojno-teritorijalne organe.

- 2 -

2. Poslovi vojne obaveze i mobilizacije u SRBH izvršavati će se do daljnjeg na dosadašnji način...."

Takođe vas podsjećam da ste na sastanku sa predstavnicima Komande vojnog okruga Sarajevo održanog 23.8.1991.godine, kojom prilikom je prisustvovao i gospodin Muhamed Smailbegović ispred Izvršnog odbora Opštine, zastupali mišljenje da se ne izuzima sporna dokumentacija dok se ne dogovore Vlada i predstavnici Armije.

Poznato Vam je da se rukovodioci /i drugi zaposleni/ u opštinskim organima uprave moraju ponašati prema Zakonu o državnoj upravi pa vam u tom smislu preporučujem da proučite članove 58 i 60. Zakona o državnoj upravi.

Nadam se da ćemo poslije ovog pisma imati zajednički stav u vezi predaje dokumentacije Komandi vojnog okruga Sarajevo.

DOSTAVLJENO:

1. Podpredsjedniku SO Centar gospodinu Kamber Museinu
2. Predsjedniku Izvršnog odbora SO Centar gospodinu Čengić Enesu
3. Članu Izvršnog odbora SO Centar gospodinu Smailbegović Muhamedu

SEKRETAR

Mihad Halilbegović, dipl.pravnik

14.5.91.

5.9.91. H. H. H.

P. Vilenko Žegha
15.9.91
br Vilenko Žegha
15.9.91.

Odgovor i obrazloženje Sekretara za narodnu odbranu Opštine Centar.

P R E D S J E D N I S T V O
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
BROJ:02-011-881/91

SARAJEVO, 19. SEPTEMBRA 1991. GOD.

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE

S A R A J E V O

PREDSJEDNISTVO SRBIH JE, NA SJEDNICI ODRZANOJ 19. SEPTEMBRA 1991. GODINE, RAZMATRAJUĆI POLITICKO-BEZBJEDNOSNU SITUACIJU U REPUBLICI, ZAKLJUČILO:

1. MOBILIZACIJA KOJA JE U NASEJ REPUBLICI U TOKU NIJE LEGALNA, JER NIMA KARAKTER VOJNE VJEŽBE NITI PROVJERE BOJEVE GOTOVOSTI. STOGA PREDSJEDNISTVO ZAHITIJEVA PREKIDANJE MOBILIZACIJE I DEMOBILIZACIJU OVAKO MOBILISANIH VOJNIH OBVEZNIKA. OCIJENJENO JE DA SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA TIME MOŽE DOPRINIJETI SMIRIVANJU POSTOJEĆIH KONFLIKATA I OBEZBJEDJIVANJU USLOVA ZA MIRNO RJEŠAVANJE JUGOSLAVENSKE KRIZE.

ISTOVREMENO, PREDSJEDNISTVO JE OCIJENILO DA U OVOM TRENUTKU, DOK U NASEJ ZEMLJI BJESNI GRADJANSKI RAT, MOBILIZACIJA MOŽE OBJEKTIVNO BITI SAMO U FUNKCIJI DALJE ESKALACIJE SUKOBA.

2. OBUSTAVLJA SE UPUCIVANJE REGRUTA NA ODSLUGENJE VOJNOG ROKA U JNA I SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE DOK SE NE POSTIGNE I UCVRSTI EFEKTIVNA OBUSTAVA RADA U SVIM ZONAMA UKOBA U NASEJ ZEMLJI. UKOLIKO JUGOSLAVENSKA NARODNA ARMIIA JAVNO SAOPSTI DA VOJNIKE IZNASE REPUBLIKE NEĆE UPUCIVATI NA KRIZNA PODRUČJA, PREDSJEDNISTVO SRBIH JE SPREMNO DA PREISPITA OVU SVOJU ODLUKU.

GENERALNI SEKRETAR
PREDSJEDNISTVA SRBIH
MILE AKMAČIĆ

Odluka Predsjedništva SR BiH o obustavi mobilizacije građana Bosne i Hercegovine u rezervni sastav JNA i upućivanju regruta na odsluženje vojnog roka.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
OPŠTINA CENTAR SARAJEVO
Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu
Pov.br. 12-844-1007
Sarajevo: 08.10.1991.godine

KOMANDI VOJNOG OKRUGA

S A R A J E V O

PREDMET: Podaci o realizaciji naredjenja za mobilizaciju

VEZA: vaš akt pov br.02/22 od 05.10.1991.godine

Kao što vam je poznato, u skladu sa Odlukom vlade BiH od 23.08.1991.godine, kojom je određeno da vojni organi nisu nadležni da direktno komuniciraju sa opštinskim Sekretarijatima za narodnu odbranu i da naredjenja za izvršenje mobilizacije možemo primiti isključivo preko Ministarstva za narodnu odbranu SR BiH (telex MNO-e br. 01-608/91, od 17.09.1991.godine i drugi telexi koje smo mi i vi dobijali).

U toku mjeseca septembra od 10 - 20.09.1991.godine, (za koji vi tražite izvještaj) od Ministarstva za narodnu odbranu nismo dobijali naredjenja za izvršenje bilo kakve mobilizacije, pa vam tražene podatke ne možemo dostaviti.

S E K R E T A R

Nihad Halilbegović, dipl.pravnik

*Dokaz na otpremu
pristupaoci
15.10.91
[Signature]*

Odgovor Sekretara za NO općine Centar na jedan od brojnih zahtjeva koji je stizao iz Vojnog okruga.

POSLEDNJI ČIN LIJETOŠNJE DRAME SA VOJNOM DOKUMENTACIJOM

Sekretari pod ključem!?

Komanda vojnog okruga Sarajevo dostavila Vojnom sudu prijave protiv sekretara sekretarijata za narodnu odbranu koji su vojnoteritorijalnim organima onemogućili raspolaganje vojnom evidencijom • Sekretari postupali po odluci Vlade BiH

Ovih dana na adrese velikog broja sekretara sekretarijata za narodnu odbranu na području grada i opština centralne Bosne stigili su pozivi Vojnog suda u Sarajevu za raspravu zbog sakrivanja vojne dokumentacije, bojkotovanja regrutacije i mobilizacije. Pozivi su rezultat aktivnosti Komande vojnog okruga Sarajevo, koja je Vojnom sudu dostavila prijave i zahtjeve za provođenje istrage. Sekretari, njih više od pola u gradskoj zajednici Sarajeva, prema podacima u Bosni i Hercegovini u gotovo 60 opština vojna dokumentacija je sklonjena daleko od očiju vojnih organa, našli su se u pat-poziciji. Sa jedne strane ispoštovali su odluku Vlade BiH od 23. avgusta i preporuke nadležnog Ministarstva NO i vojnoteritorijalnim organima onemogućili raspolaganje vojnom evidencijom dok im sada vojna komanda prijeti krivičnim gonjenjem i radi na tome.

Prema podacima do ko-

Prijemljenjama savezne propise pukovnik Obrad Popović, komandant Komande vojnog okruga Sarajevo

javni smo uspjeli doći, sekretari nisu baš brzi da se jave na poziv Vojnog suda, uglavnom ih ignoriraju i odlaze u ladice. Međutim, ukoliko ne dođu na zakazanu raspravu – biće privođenim, kaže u Vojnom sudu Sarajeva, Nihad Halilbegović, sekretar Sekretarijata za NO opštine Centar (tj. jedno je i sekretar Sekretarijata Narodne odbrane Skupštine grada Sarajeva), koji je dobio upozorenje Komande vojnog okruga Sarajevo o primjeni i sprovođenju Zakona o vojnoj obaveznoj u tome se prijeti krivičnim gonjenjem, kaže:

– Mi smo postupili po odluci Vlade BiH i Ministarstva za narodnu odbranu BiH. Po Zakonu o državnoj upravi, mi smo morali raditi po nalogu i odlukama Vlade BiH i nadležnih sekretarijata na nivou Republike, a ukoliko vojni organi smatraju da je odluka Vlade BiH nezakonita, trebalo je da pitaju zakonitosti i us-

IZ VOJNOG TUŽILASTVA

Najmanje tri godine zatvora

Potpukovnik Radomir Goljatić, vojnog tužioca JNA u Vojnom sudu u Sarajevu, zamolio smo da pokaže kako će se eventualno sankcionirati sakrivanje vojne dokumentacije. – Riječ je o krivičnom djelu protivzakonitog oslobađanja od vojne službe i po člana 216 Krivičnog zakonika SFRJ za to se izriče kazna od jedne do pet godina zatvora – kaže potpukovnik Goljatić. – Međutim, kako je riječ o postojanju neposredne ratne opasnosti u SFRJ, a takvu odluku donijelo je Predsjedništvo SFRJ, svirevi su uslovi za primjenu člana 216 KZ prema kome se izriče kazna zatvora od najmanje tri godine.

ja pokriva područje 38 opština centralne Bosne, velika je, da primeni savezne propise po kojima su vojnoteritorijalni organi nadležni za obezbjeđenje vojne obaveze, vođenje vojne evidencije vojnih obaveza, donošenje planova regrutovanja i popune oružanih snaga, te mobilizacijske radnje. Da je Vlada BiH postupila u saglasnosti sa saveznim propisima, ne

bi bilo problema. Posledica takve odluke je velika. U Vojnom okrugu Sarajevo dobili smo podatke da je plan regrutacije od septembra u drastičnom podbacu. U septembru je regrutacija koliko-toliko bila zadovoljavajuća, ali u novembru i decembru (što je još u toku) regnuta nula prema planu JNA. Sa mobilizacijom je slična stvar, kaže u Komandi vojnog

okruga vele da i nije bilo u planu nekih većih mobilizacija, osim one aktuelne u Zenici, koja je, zapravo, tvrde, ovdje, samo obična obuka rezervnog sastava JNA.

– Reč je o očitoj opstrukciji sekretara NO i logično, njihovoj odgovornosti kaže pukovnik Obrad Popović. Mada smo mi još od ljeta obilazili opštine, ne samo Sekretarijata za NO nego i predsjednike opština i druge, upozoravajući da se ne može tolerirati neupušćivanje regnuta i neodazivanje na mobilizaciju što utiče na borbeni gotovost jedinica JNA.

U ovoj priči i ova koalka vojno-civilnog sukoba je važna: Prema naređenju saveznog sekretara za NO, vojnici koji su već odslužili vojnu robu prema zakonskom roku moraju ostati u jedinici, a u rezervnom sastavu. Po ovome, ako neće regnuti i rezervni sastav, neće onaj ko mora.

H. B. SUHANOVIĆ

Zastrašivanje neosnovanim optužbama

„Sekretari pod ključem“, Sarajevska hronika „Oslobođenje“, 18. 12. 1991. godine

S obzirom na to da je tekst „Sekretari pod ključem!“, objavljen u listu „Oslobođenje“ od 18. 12. 1991. godine uznemirio građane Bosne i Hercegovine, molim da, u skladu sa zakonom, objavite sljedeće:

U listu „Oslobođenje“ od 18. prosinca 1991. godine objavljene su protivzakonite radnje vojnih sudova i drsko, provokatorske aktivnosti tzv. komande Vojnog okruga Sarajevo. Iz tog teksta jasno protiznači težnja federalne Armije da izaziva napetost i rube u Bosni i Hercegovini, čiji su građani do sada odolijevali svim izazovima i provokacijama.

Federalna armija izvršila je klasičnu zamjenu teza (vjerovatno namjerno). Naime, 23. 8. 1991. godine, Vlada Bosne i Hercegovine donijela je odluku da se na teritoriji ove Republike odloži primjena nepravilno donesenih izmjena i dopuna Saveznog zakona o vojnoj obaveznoj. Prema ovoj odluci za izvršavanje poslova vojne obaveze i mobilizacije jedino je nadležno i striktno zaduženo Ministarstvo za narodnu odbranu Bosne i Hercegovine. Također, Predsjedništvo Republike 19. 9. 1991. godine donijelo je zaključak da se obustavi upućivanje regnuta na služenje vojnoj robu iz Bosne i Hercegovine dok se ne postigne i učvrsti efektivna obustava rata u svim zonama sukoba u našoj zemlji. Međutim, Federalna armija pokušava optužiti općinske funkcionere koji su se pridržavali navedenih odluka i zaključaka. Istovremeno, predstavnici te armije, republičkim organima daju sasvim druga obećanja. Tako je na sastanku u Vladi BiH general Domazetović sa grupom generala dao obećanje predstavnicima vlade da će Savezni sekretarijat za narodnu

odbranu, do konačnog političkog rješenja krize poštovati odluke Vlade Bosne i Hercegovine. Osim toga, na sastanku predstavnika Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i Ministarstva za narodnu odbranu Bosne i Hercegovine održanom u Tuzli, Ministarstvo za narodnu odbranu je dobilo obećanje da će sve vojne evidencije koje su oduzete iz općinskih sekretarijata za narodnu odbranu istima biti vraćene i da će se poslovima vojne obaveze i mobilizacije izvršavati kao i do sada. Umjesto da se drži datih obećanja, Armija pokušava proganjati građane Bosne i Hercegovine prijetnjom im visokim kaznama, pa čak i privođenjem.

Rad se o političkoj namjeri da se po sistemu zastrašivanja neosnovanim optužbama i neovlaštenim postupcima i po-

REAGOVANJA

vanjima pred Vojni sud najodgovornijih predstavnika vlasti u pojedinih općinama, stvorila klima za neprovođenje odluka Predsjedništva i Vlade BiH. Agresivnost prema građanima koji se ne odazivaju na mobilizaciju ispoljila se prijemom prekvatifikacijama pojedinih postupaka građana i bez utvrđivanja ikakvih razloga za takve postupke, time što se učinjeno djelo, kao eventualni prekršaj, neosnovano kvalifikira (bez ikakvog pravnog osnova i utemeljenja) kao krivična odgovornost i krivično djelo, što je s pravnog aspekta apsurdno. Naime, naređenje za mobilizaciju nije bilo pravno utemeljeno. Osim toga, i u slučaju legalne mobilizacije neodazivanje na poziv je prekršaj, a ne krivično djelo.

lo (osim u ratu, a Bosna i Hercegovina nije u ratu, niti je nadležni organ SFRJ – Skupština SFRJ proglasila ratno stanje).

Optužbe i pozivi na vojnu službu građana i predstavnika vlasti nisu pravno utemeljeni niti argumentirani, a niti se vode po zakonom propisanom postupku. Redovna je pojava da se optuženima ne dostavlja optužnica, da predstavnici armije otvoreno najavljuju i obećavaju suđenje i prejudiciraju sankcije. To je prepoznatljiva praksa nedemokratskih ponašanja i odnosa.

Pored toga, s formalno-pravne tačke gledišta, nisu ispunjeni elementarni uvjeti zakonitosti postupaka koji se pokreću.

Razmatrajući ova pitanja, Predsjedništvo Republike je 18. 12. 1991. godine zaključilo da zahtjeva od vojnih pravosudnih organa da ne pokreću i da obustave već pokrenute postupke protiv službenih lica i građana Bosne i Hercegovine koji nisu izvršili pozivanje ili se nisu odazvali pozivima nenadležnih vojnih organa. Istovremeno, Predsjedništvo je zadužilo Vladu da iz svoje nadležnosti poduzme mjere na sprečavanje ovih nezakonitih radnji.

Vlada BiH će sigurno zaštititi svoje građane i spriječiti nastajanje na njihovu slobodu, pogotovo zato što su postupali u skladu s njenim odlukama. Ukoliko Armija ne obustavi nastajanje na građane Republike, kontira mjere Vlade BiH će i do prisilnog sprečavanja svih onih koji zahtijevaju slobodu i integritet građana Republike.

Jerko ĐOKO
ministar za narodnu odbranu u Vladi BiH

Prijetnje sekretarima su upućivane i putem sredstava informiranja. „Oslobođenje“, 18. decembra 1991. godine.

IO SO CENTAR O AKTUELNOJ MOBILIZACIJI REZERVNOG SASTAVA ARMIIJE

Na front i silom

Uprkos dogovoru civilnih vlasti i Armije, mobilizacija teče, a vojna policija poziva pripadnike posebnih jedinica koje bi direktno išle na front – kaže Nihad Halilbegović, sekretar Sekretarijata Skupštine grada

Mobilizacija rezervnog sastava Armije počela je u utorak naveče i dalje kontinuirano teče. Vojna policija zakucala je na mnoga vrata, a prema podacima Sekretarijata za narodnu odbranu Skupštine grada, bilo je i dosta slučajeva nasilne mobilizacije. Ovo je juče na sjednici izvršnog odbora opštine Centar izjavio Nihad Halilbegović, sekretar Sekretarijata NO ove opštine, koji je vjedno i sekretar Sekretarijata NO gradske Skupštine Sarajeva.

– U utorak su se predstavnici vojne vlasti sa generalom Velikom Kadijevićem na čelu i predstavnicima civilne vlasti BiH dogovorili da se ne preduzimaju nikakve aktivnosti koje mogu uznemiriti javnost – rekao je Halilbegović. – Međutim, još isto veče potpukovnik Božanić me nazvao i saopštio da se pokrene mobilizacija.

VIJEST SA ZADRŠKOM

Protivavionsko oružje ostalo gradu

U Centru je juče objelodanjena još jedna alarmna vijest iz vojno-civilnog sukoba i to sa zaklanjanjem od desetak dana. Ovdje su još 18. decembra dobili informaciju iz Komande štaba teritorijalne odbrane BiH da se sva protivavionska oružja TO preda vojnim vlastima. Javnosti je do sada bilo malo poznato da je protivavionsko oružje smješteno u Krugovi-

ma velikih sistema poput "Unisa", "Energoinvesta", "Famoga" itd. iz "Energoinvesta" su stizale odgovorne radnike da ga, ukoliko vojna dođe po protivavionsku odbranu, bili belaja. Ovo je juče potvrđeno na sjednici izvršnog odbora Centra uz konstataciju da predstavnici civilne vlasti BiH nisu bili upućeni obavješteni o ovakvom aranžmanu rukovodstva teritorijalaca BiH i vojno-teritorijalnih organa.

Ukoliko bi protivavionsko oružje bilo predata vojsci Sarajeva, bi valjda je jasno, ostalo – čisto – za moguće napade iz vazduha.

Koliko smo juče uspjeli doznati, urgentnom civilnih vlasti BiH protivavionsko oružje TO nije predata vojsci, izuzev kada je riječ o oružju smještenom u inače vojnom preduzeću "Zrak".

H. B. N.

tražeci pripadnike rezervnog sastava određenih jedinica sa područja Centra. Ja sam to, naravno, odbio, poštujući odluke vlade BiH i preporuke Ministarstva narodne odbrane BiH da se ne objavljuje mobilizacija.

Na pitanje koje pripadnike rezervnog sastava su vojno-teritorijalni organi tražili, Halilbegović je kazao:

– Riječ je o ratnim jedinicama koje bi direktno išle na front.

Kako je juče potvrđeno u

opštini Centar, mobilisan je i ovdášnji funkcioner izvršnog odbora Predrag Tanasijević, direktor opštinske Direkcije za katastar i geodetske poslove, inače rezervista artiljerijske jedinice.

Govoreći o brojnim pozivima građana i pripadnika rezervnog sastava Armije, Nihad Halilbegović je napomenuo da vojno-teritorijalni organi imaju dio vojne dokumentacije. Odranjanje je poznato da su samo civilne vlasti u Novom Sarajevu, od šest opština užeg centra grada, vojnim organima predale vojnu dokumentaciju. Međutim, prema podacima Sekretarijata za NO Skupštine grada, i pored toga ovdje je mobilisano tek troje-četvoro rezervista. Na naće pitanje poslije sjednice ima li vojna svojju dokumentaciju Halilbegović je rekao da je još prije nekoliko godina vojaka za posebne jedinice tražila i dobila spiskove pripadnika rezervnog sastava, iako da je ovaj put i po tom spisku mogla mobilizirati.

H. B. NUHANOVIĆ

10 STRANA

SARAJEVSKA HRONIKA

ARMIIJA SE DOSJETILA

U vojsku – preko preduzeća

Iz sarajevske Komande vojnog okruga na adrese većeg broja preduzeća stigao poziv da im se dostave podaci o radnicima koji nisu služili vojni rok • Iz Ministarstva za NOBH: zahtjevi nelegalni, neligitimni i ne obavezuju

Početkom februara na adrese velikog broja sarajevskih preduzeća stigao je zahtjev Komande vojnog okruga – Vojni odsek Sarajevog grada – da im se dostave podaci za sve zaposlene koji nisu služili vojni rok. Vojni organi pismenim putem, a na osnovu zahtjeva SSNO, kako stoji u zaglavlju ovih telexa, koje je potpisao načelnik vojnog odjeka potpukovnik Radosav Božanić, traže da im se dostave osnovne generacije o radnicima koji nisu služili vojni rok, uz ime, prezime, očevu

ime, mjesto i godinu rođenja i adresu stanovanja. Ovakav zahtjev vojno-teritorijalnih organa izazvao je u većem broju kolektiva (jer zatražene podatke, logično posjeduju) dileme, nerazumijevanje, pa i revolte.

U vezi sa ovim posljednjim potezom vojnih organa kada je riječ o vojnoj dokumentaciji i evidenciji, i putevima kojim Armija pokušava da dođe do popune regrutnog sastava, došlo se Ministarstvo za narodnu odbranu BiH. Ovakve rad-

nije vojnih organa su nelegitimne i nelegalne, saopšteno je iz Ministarstva za NOBH, i preduzeća i druga pravna lica od kojih su zatraženi podaci o licima koja nisu služila vojni rok nisu obavezni da ispunje zahtjeve Armije, stoji u telefaksu upućenom opštinskim sekretarijatima za Narodnu odbranu. Poznate su, naime, ranije odluke civilne vlasti Bosne i Hercegovine da se regruti iz ove republike ne upućuju na odsluženje vojnog roka.

Međutim, kako saznajemo u Sekretarijatu za narodnu odbranu Skupštine grada Sarajeva, vojni organi i dalje (pored novih pokušaja da obezbijede dio vojne dokumentacije) upućuju na osnovu dokumentacije koju imaju, a do koje su došli na razne načine pozive za uput u JNA generaciji rođenoj 1973. godine. Pozivi stizu direktno iz Komande sarajevskog vojnog okruga, odnosno ovdášnjeg

Vojnog odjeka. Prečicom, dakle, pošto je Ministarstvo narodne odbrane BiH obavezalo sve opštinske sekretarijate za narodnu odbranu da ne mogu preduzimati nikakve radnje oko upućivanja regruta na služenje vojnog roka. A što je vezano za ljetolnu odluku Predsjedništva BiH o neupućivanju regruta na odsluženje vojnog roka dok se ne postigne i učvrstavanje obustava rata u svim područjima sukoba bivše Jugoslavije.

Zbog ovih poziva koji su učestali i gdje stoji da neodazivanje pozivu povlači odgovornost mnogo je onih koji dolaze u Sekretarijat za NO Skupštine grada Sarajeva, kaže Nihad Halilbegović, sekretar ovog sekretarijata, i pominje u vezi s tim ljetolnu odluku Vlade BiH o odgađanju primjene saveznog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vojnoj oba-

vezi, a prema kojoj se na teritoriji ove republike odgađa prenošenje poslova iz domena vojne obaveze i vojne mobilizacije iz nadležnosti republičkih organa NO i sekretarijata za NO opština na vojno-teritorijalne organe.

Elem, civilna vlast BiH odavno se, kako stoji stvari, izjasnila o mobilizaciji i regrutaciji odnosno popuni jedinica federalne vojske, ali od kakve je to faje za vojne obaveznike kada Armija u BiH radi po drugim, saveznom zakonima koji su u koliziji sa preporukama i odlukama civilnih vlasti. Nećreća je tim i veća što se u Bosni i Hercegovini – pa i u Sarajevu negdje postupa i odgovora po saveznom zakonima (dakle i ovim vezanim za odnos sa Armijom), a negdje je zadnja ona koja su izrekle civilne vlasti. Pa, kako se kom vojnom obvezniku zalomi!

H. B. NUHANOVIĆ

SKLONIŠTA

Igman ništa ne krije

JNA nije odustajala od sprovođenja mobilizacije, pri čemu su pokušavali zaobići organe lokalne vlasti i sekretarijate za narodnu odbranu, kroz pokušaje mobiliziranja pripadnika rezervnog sastava posredstvom preduzeća

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
OPŠTINA CENTAR SARAJEVO
Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu

Broj: 841-27
Sarajevo: 13.02.1992.godine

SVIM PREDUZEĆIMA I DRUGIM PRAVNIM
LICIMA NA PODRUČJU OPŠTINE CENTAR

S A R A J E V O

PREDMET: davanje podataka o licima koja nisu
služila vojni rok-.

Od Ministarstva za narodnu odbranu Sarajevo
dobili smo obavijest da vojni organi od preduzeća i drugih
pravnih lica traže podatke o licima koja nisu služila vojni
rok, kako bi ih mimo ovog organa i znanja Ministarstva
za narodnu odbranu, Predsjedništva SR BIH i ovog organa
uputili na služenje vojnog roka.

U vezi s tim obavještavamo vas da u smislu
Odluke, Vlade SR BIH, o odlaganju primjene Zakona o izmjenama
i dopunama Zakona o vojnoj obavezi i Zakona o izmjenama i
dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani /"Sl.list SR BIH", br.
28/91/, jedini nadležni organ za traženje podataka za po-
trebe vojne obaveze i mobilizacije na području ove opštine
je ovaj Sekretarijat. Dakle, zahtjevi vojno-teritorijalnih
organa su nelegitimni i nelegalni, pa po istim niste dužni
postupati.

Za sve informacije obratite se ovom Sekretari-
jatu na telefon 34-505.

*Dostaviti NINU, Ljubica, Ljiljana, NINA
Pavlović, J. Č. B. H. U.*

3/4-912

SEKRETAR
Nihad Badićbegović, dipl. pravnik

Upozorenje preduzećima da su zahtjevi JNA nelegitimni i nelegalni

ODBORNIKA SKUPŠTINE OPŠTINE
GRAD SARAJEVO
Sarajevo, 17.12.1991. godine

SKUPŠTINA OPŠTINE NOVI GRAD SARAJEVO
- PREDSJEDNIKU - SARAJEVO

Na osnovu člana 245, stav 1 i 2 Statuta Skupštine opštine Novi grad Sarajevo dole potpisani odbornici iz opštine pokrenule postupka po pitanju povjerenja Izvršnom odboru Skupštine opštine Novi grad Sarajevo.

Red. br.	Ime i prezime	Potpis	R.br.	Ime i prezime	Potpis
1.	Hilmo Šljivo	[potpis]	16.	Bratimir Petrović	[potpis]
2.	Rade Šiljković	[potpis]	17.	Miroslava Šilić	[potpis]
3.	Džadarević Mirsad	[potpis]	18.	Džemal Rešo	[potpis]
4.	Softić Sulejman	[potpis]	19.	Ivan Gracić	[potpis]
5.	Miodrag Janković	[potpis]	20.	Teufik Abaz	[potpis]
6.	Selver Buljubašić	[potpis]	21.	Dragutin Mijatović	[potpis]
7.	Vojislav Terzić	[potpis]	22.		
8.			23.		
9.			24.		
10.	Draganić Dušan	[potpis]	25.		
11.	Mirić Dušan	[potpis]	26.		
12.	Ćeranić Milan	[potpis]	27.		
13.	Saran Lucija	[potpis]	28.		
14.	Gracić Ivan	[potpis]	29.		
15.	Mijatović Dragutin	[potpis]	30.		

Inicijativa odbornika opozicionih stranaka (SRS i SDP) u Skupštini opštine Novi Grad za raspravu o povjerenju Izvršnom odboru SO Novi Grad (17. 12. 1991.). Jedno od pitanja koje je opozicija uzimala kao sporno bilo je dislociranje (tj. sklanjanje) vojne dokumentacije. Inicijativu su potpisali odbornici: Hilmo Šljivo, Rade Šiljković, Mirsad Džadarević, Sulejman Softić, Miroslava Šilić, Selver Buljubašić, Vojislav Terzić, Miodrag Janković, Risto Draganić, Dušan Mirić, Milan Ćeranić, Lucija Saran, Ivan Gracić, Dragutin Mijatović, Teufik Abaz, Mirko Katić, Džemal Rešo i Bratimir Petrović.

ОПШТИНСКИ ОДБОР СДС
КЛУБ ОДБОРНИКА СДС У ОПШТИНИ НОВИ ГРАД САРАЈЕВО
- на руке председника Скупштине општине Нови
град господину Исмети Ченгићу

30.12.1991

ПОШТОВАНИ ГОСПОДИНЕ ПРЕДСЈЕДНИЧЕ,

Овим путем желимо да Вам назначимо одређене проблеме у раду општинске скупштине који су битно утицали на поремећају односа у партнерској власти и довели до вишесесечне блокаде скупштинског рада. Непосредно након вишестраначких избора и конституисања партнерске власти дошло је до поларизације између странака и то тако што је створена коалиција између СДА и ХДЗ. Ова коалиција је на груб и на моменте отворено непријатељски начин потискивала интересе и гушила њихова права и одборника СДС и народа којег они претстављају. Мајоризацијом, односно прегласавањем, нарушени су основни демократски принципи парламентарног рада на штету српског народа и као сигуран закључак намеће се чињеница да се Срби желе потиснути на маргину политичког живота и што више онемогућити у реализацији својих Уставом и Законом утврђених права. У овој активности наших "партнера" и ви сте у истом смјеру давали свој несумњив и знатан допринос. Умјесто да у складу са својом заклетвом и дужином штитите интерес свих народа, Ви сте често отворено стајала на страни неуставних и незаконитих понашања и приједлога, такођер често дајући унапријед одређених дискусија и питањима по српске интересе негативне констатације. Будући да је нормалан рад представника српског народа спријечен, ми Вас позивамо да вратите и начин и метод рада Скупштине, Уставност и Законитост и да обезбиједите равноправност народа која је грубо повријеђена.

То се нарочито односи на:

- неовлаштено и незаконито склањање војне документације и директно кршење савезних закона и других прописа,
- непокретане поступка за разријешање секретара Општинског секретаријата за народну одбрану и његовог замјеника,
- неприхватање закључака Извршног одбора у вези са анализом о бесправној изградњи на подручју наше општине и омогућавање даљег наставка бесправне изградње,
- дужне не уврштавање у дневни ред иницијативе грађана око издавања и формирања мјесне заједнице "Рајловац I".

Захтјевамо да до 31.12.1991. године на засједању општинског парламента разријешите сва ова питања и вратите скупштини њену истинску улогу утврђену Уставом, Законом и Статутом општине. Такође захтјевамо да у истом року се одлучи о разријешењу секретара Општинског секретаријата за урбанизам, стамбене и комуналне послове.

Уколико оставите исто стање, желимо Вас обавијестити да ће наш народ, ради заштите својих интереса формирати своју Српску Скупштину и само њене одлуке проводити и поштовати.

У Сарајеву, 27.12.1991. године

ОПШТИНСКИ ОДБОР СДС
КЛУБ ОДБОРНИКА

Klub odbornika Srpske demokratske stranke u Skupštini općine Novi Grad istupa protiv predsjednika Skupštine općine Ismeta Čengića.

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE NOVI GRAD SARAJEVO

GRUPA ODOBORNIKA

SKUPŠTINI OPŠTINE

O v d j e

PREDMET: Prijedlog za opoziv predsjednika Skupštine opštine
Novi grad Sarajevo

U skladu sa članom 221. stav 1. Statuta Skupštine opštine Novi grad Sarajevo dajemo prijedlog za opoziv Čengić Ismeta, predsjednika Skupštine opštine Novi grad Sarajevo.

Opoziv tražimo zbog njegovog dosadašnjeg neuspješnog rada na funkciji predsjednika Skupštine opštine koje se ogleda u petomjesečnoj blokadi rada Skupštine.

1. Amirahović, Bratimir
2. M. Tadić
3. Amirahović, Isidoro
4. Radić, Stanković
5. Urošević, Azdura
6. Čović, Slavko
7. Đukić, Anđel
8. Štambur, Milan
9. Urošević, Ljilj
10. Bojanić, Urošević

Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE NOVI GRAD SARAJEVO

Primljeno: 27. XII 1991					
Org. jed.	Red. broj	Str.	Prilog	Vrijednost	
011	059	89			

11. Marković, Topica
12. Marković, Božica
13. Marković, Miroslav
14. Marković, Miro
15. Marković, Miro
16. Marković, Miro
17. Marković, Miro
18. Marković, Miro
19. Marković, Miro
20. Marković, Miro

U Sarajevu, 23. 12. 1991. godine

Primio 31.12.1991
den

Odbornici SDS-a u Skupštini opštine Novi Grad pokreću postupak opoziva predsjednika Skupštine opštine Ismeta Čengića.

KLUB ODBORNICA SDP NOVI GRAD SARAJEVO
KLUB ODBORNICA SRPSKI ZA BIE NOVI GRAD SARAJEVO

+4

Institucionalna struktura Opštine i Skupštine

SKUPŠTINA OPŠTINE NOVI GRAD SARAJEVO

Prilog	4	1	300
Dat. / m.	01/1	4/1	2

SKUPŠTINA OPŠTINE NOVI GRAD SARAJEVO
SARAJEVO

Obavještavamo Vas da se naše Parlamentarne grupe pridružuju inicijativi za opoziv Predsjednika SO Novi grad Sarajevo koju su pokrenuli odbornici ove Skupštine sa svojih 20 potpisa, te da svoje potpise želimo staviti na pomenutu inicijativu.

Iz čisto tehničkih razloga, jer nam ova inicijativa nije dostavljena, koristimo ovaj način obavješćavanja Skupštine. Potpise ćemo dopisati na samoj sjednici (10. sjednici) SO Novi grad Sarajevo, gdje je nadnevnim redom pod tačkom 4. uvrštena ova inicijativa.

Sarajevo, 14.02.1992. godine

KLUB ODBORNICA SRPSKI ZA BIE NOVI GRAD SARAJEVO

[Handwritten signature]

KLUB ODBORNICA SDP NOVI GRAD SARAJEVO

[Handwritten signature]

Opozicija uz SDS: klubovi odbornika SRSJ i SDP-a u Skupštini općine Novi Grad pridružuju se inicijativi SDS-a za opoziv predsjednika SO Ismeta Čengića.

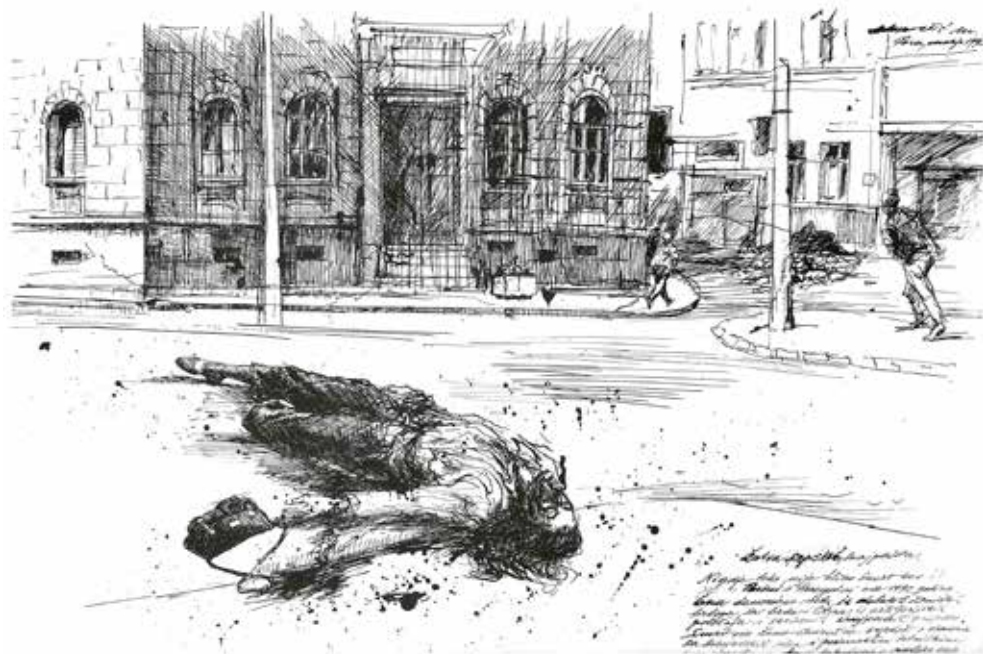
SUMMARY

THE IMPOSED MILITARY LAW OF SFRY AND RESISTANCE TO ITS IMPLEMENTATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA (1991)

This article describes the situation in Bosnia and Herzegovina in 1991, following the adoption of the amended Law on Military Duty by the Assembly of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) in an incomplete composition. The law implied the transfer of recruitment and mobilization responsibilities from the republic's jurisdiction directly to the jurisdiction of the Yugoslav People's Army (JNA). This was a serious violation of the sovereignty of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina (SR BiH), whose government decided to postpone the implementation of the imposed federal law on its territory. Citing this illegitimate federal law, the JNA demanded that the secretariats for national defense hand over military records, personal cards, files, and other documentation to the newly formed military-territorial authorities. Given the decision of the SR BiH government, a significant number of secretariats did not comply with these demands, which led to JNA forces forcefully confiscating the documentation. This resistance was staunchly led by secretaries who were members of the Patriotic League of Bosnia and Herzegovina or affiliated with it. As the Secretary for National Defense of the city of Sarajevo and simultaneously the commander of the First Staff of the Patriotic League, the author, based on extensive archival and memoir material, as well as his own memories, describes this period and the activities that represented the first organized form of resistance to the Greater Serbian aggressor – long before the onset of armed conflict.

Krvavi putevi, Nova kasaba, maja 1992. (M. Ekmečić, "Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. – crtežom i tekstom", Galerija portreta Tuzla, Bosanska riječ, Wupertal, 1996. 49)

05 Podmukle ubice, Bosna, 1992 - 1995. (Mevludin Ekmečić, "Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. – crtežom i tekstom", Galerija portreta Tuzla, Bosanska riječ, Wupertal, 1996., 65)